

XIX. YÜZYILDA SİNOP'TA RUS VARLIĞI*

Hakan TAN**

ÖZ

Karadeniz'in uluslararası ticarete açılması ile birlikte Karadeniz'de seyrişer yapan gemiler, Güney Karadeniz sahilinde yer alan şehirlerin önemini artırmıştır. Bu kentlerden birisi olan ve çok eski zamanlardan itibaren korunaklı yapıdaki limanı ile önemli bir yer olan Sinop da bu artan ticari faaliyetlerden faydalanmış, ecnebi devletlerin yoğun ilgilerine mazhar olmuştur. Bu devletlerden birisi olan Rusya, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın ardından Sinop'a bir konsolos atayarak I. Dünya Savaşı yıllarına kadar buradaki varlığını sürdürmüştür. Şehirdeki Rus konsolosları, buradaki faaliyetleri çerçevesinde kimi zaman Osmanlı idarecileri ile iyi ilişkiler kurmuş, kimi zaman da devletin iç işlerine müdahale etmekten çekinmemişlerdir. Şehirde yaşayan Osmanlı tebaası Rumlar üzerinde de hakimiyet kurmaya çalışan Ruslar, uzun yıllar boyunca Sinop'ta varlık göstermişlerdir. Bu çalışma, XIX. yüzyıl boyunca Rusların Sinop'taki varlık nedenlerini ve faaliyetlerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sinop, Rusya, Konsolos, Rasathane, Tabiiyet

RUSSIAN EXISTENCE IN SİNOPE IN THE 19TH CENTURY

ABSTRACT

With the opening of Black Sea to the international trade, the ships sailing in the Black Sea have increased the importance of cities located on the South Black Sea coast. Sinope, one of these cities and an important city with its sheltering harbor since ancient times, has also taken advantage of these increasing commercial activities and was in the spotlight of foreign countries. Russia, one of these foreign countries, had continued its existence there until the First World War by assigning a consul to Sinope after the Treaty of Küçük Kaynarca. The Russian consuls in the city sometimes established good relations with the Ottoman governors within the framework of their activities there, and sometimes did not hesitate to

* *Gönderim Tarihi:*09.04.2021. *Kabul Tarihi:* 22.05.2021.

** *Dr. Öğr. Üyesi,* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Çarşamba İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, SAMSUN. hakan.tan@omu.edu.tr, *ORCID:* 0000-0003-3420-176X

interfere in the internal affairs of the state. The Russian, trying to dominate over the Ottoman subjects Greeks living in this city, have existed in Sinop for many years. This study aims to examine the reasons for the Russian existence in Sinope and their activities there throughout the 19th century.

Keywords: Sinope, Russia, Consuls, Observatory, Citizenship

Giriş

Osmanlılar, devletlerinin sınırlarını genişlettikçe kaçınılmaz bir şekilde farklı istikametlerde başka devletler ile komşuluk ilişkilerine girmişlerdir. Bu ilişkiler ekonomik ve siyasi temelli olmakla birlikte kültürel boyutta da gözlemlenebilmektedir. Bu anlamda Osmanlı Devleti'nin kurulduğu coğrafya göz önüne alındığında, söz konusu bölgenin kuzeyinde yaşamakta olan Ruslar ile Osmanlıların ilk münasebetleri II. Bayezid ve III. İvan dönemlerinde siyasi ve ekonomik temellere dayanmaktaydı. 1475 yılından sonra Rus tüccarların Osmanlı Devleti hakimiyetinde bulunan Kırım'daki Ceneviz kolonilerinde ve Azak şehrinde ticaret yapmalarıyla Osmanlı-Rus ilişkileri ekonomik bir boyut kazanmıştır.¹ Türk-Rus ilişkileri XVII. yüzyılın sonlarından itibaren I. Petro'nun stratejileri çerçevesinde şekillenmeye başladı. Ruslar, sıcak denizlere ulaşmak için aktif dış politika izlediler. Savaş, barış ve antlaşmalar ekseninde devam eden ikili ilişkilerde 13 Haziran 1700 tarihinde imzalanan İstanbul Antlaşması ile diplomatik safha sürecine girilmiş oldu. Ruslar, P.A. Tolstoy'u Osmanlı ülkesindeki ilk daimî elçi olarak görevlendirdiler.²

Bu gelişmenin ardından 1768-1774 savaşı Osmanlı-Rus ilişkilerini farklı bir boyuta taşıdı ve iki devlet arasındaki ilişkiler açısından bir dönüm noktası oldu.³ Savaştan galip olarak çıkan Rusya, Küçük Kaynarca Antlaşması sonucunda Osmanlı Devleti'nden pek çok alanda imtiyaz elde etti. Bunlardan ilki esasında Rusya ile birlikte Batılı devletleri de ilgilendiren Karadeniz, Boğazlar ve Tuna dahil olmak üzere Osmanlı sularında seyrüsefer yapılabilme izninin verilmiş olmasıdır. İkinci önemli husus, denizyolu ve karayolu ile gelen Rusyalı tacirlerin “en ayrıcalıklı ülke” haklarından yararlanabilecek olmasıdır. Bu madde ile birlikte Rusya artık İngiliz ve Fransız kapitülasyonlarının bütün haklarından yararlanmış olmaktadır. Bir diğer önemli kazanım ise Rusya'ya Osmanlı topraklarında istedikleri yerlere konsolos ve konsolos vekilleri atama

¹ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara 1987, s.117.

² Osman Köse, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması Oluşumu-Tatbiki-Tahlili* Ankara 2006, s.2; Kurat, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, s.256.

³ George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, Çev. Doğukan Mızrak-Egemen Ç.Mızrak, İstanbul 2015, s.212.

yetkisinin verilmesiydi.⁴ Antlaşmanın ilgili maddesinde geçen ifadelerden anlaşıldığı üzere Osmanlı ülkesinde bulunacak olan Rus konsoloslar tıpkı diğer devletlerin konsolosları gibi muamele görecektir.⁵ Antlaşmanın imzalanmasının ardından ilgili maddede geçen *âmmе-i mevâki* tabirine göre Rusya, önemli gördüğü yerlere o bölgede ticaret yapan Rus tüccarların işlerine yardımcı olmak amacıyla hemen konsoloslar atamaya başlamıştır.⁶

Osmanlı ülkesinde görev yapacak Rus konsolosları ve vekilleri, diğer devletlerin konsoloslarının sahip olduğu haklara sahip olacaklardı ve aynı şekilde muamele görecektir. Bu husus, 1783 Ticaret Antlaşması maddelerinde de açıkça görülmektedir.⁷ Seksen bir maddeden oluşan söz konusu antlaşma, Rus konsoloslarını ilgilendiren maddelerin haricinde ticareti yapılacak mallar ve ticaret gemileri ile ilgili hükümleri içermekle birlikte antlaşmanın kırk yedi maddesi Fransız kapitülasyonlarından olduğu gibi aktarılmıştır. Bu husus göz önüne alındığında ilk Osmanlı-Rus Ticaret Antlaşması'nın, 1740 yılında Osmanlı Devleti tarafından Fransa'ya tanınan kapitülasyonlar örnek alınarak hazırlandığı anlaşılmaktadır. Bu antlaşma aynı zamanda Rusya'nın Osmanlı ülkesinde gerçekleştirmek istediği ticari ve ekonomik faaliyetlerin, özellikle Karadeniz'de, niteliğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.⁸

Yukarıda sözü edilen gelişmeler neticesinde Rusya'nın Karadeniz'e olan ilgisinin bir sonucu olarak Karadeniz'in uluslararası ticarete açılmasının ardından Rus ticaret gemilerinin burada seyrüsefer yapmaya ve bu seferlerini giderek sıklaştırmaya başladıkları anlaşılmaktadır. Rusya ayrıca Karadeniz'e

⁴ Halil İnalcık, Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar IV, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s.241; Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, V.Cilt Ankara 2007, s.109; Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: 26, Ankara 2002, s.526.

⁵ "Rusya devleti tarafından lâzım görülecek âmmе-i mevâki'de konsoloslar ve konsolos vekillerinin ta'yinine Devlet-i Aliyyemiz canibinden ruhsat verilip dost olan sair düvelin konsolosları i'tibâr olundukları gibi merkumlar dahi mu'teber tutulalar ve işbu konsolos ve konsolos vekillerine ruhsat verile ki berâthi ta'bir olunur berât-ı pâdişâhânem ile müsellemler tercümânlar maiyyetlerinde tutup İngiltere ve Fransa ve sair milletlerin hizmetlerinde bulunan emsâlleri kâmyâb oldukları muâfıyâta bunlar dahi nâil ve kâmyâb olalar." Ahmet Cevdet Paşa, *Târih-i Cevdet*, C: I, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara 2018, s.390.

⁶ Resmî anlamda atanma nedenleri buldukları bölgelerdeki Rus tüccarların işleriyle ilgilenmek olsa da Rus konsolosları aslında devlet aleyhine faaliyetler ve reyayı isyana sevk edecek girişimlerde bulunmakla sorumlu tutuluyorlardı. Köse, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması*, s.189.

⁷ Antlaşmanın kırk dokuzuncu ve elli dokuzuncu maddeleri arasında Rus konsolosları ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Serhat Kuzucu, "Rusya Ahidname Defterine Göre XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Rus Ticari İlişkilerinin Seyri" *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: 35, S: 59, Ankara 2016, s.79. Antlaşma maddeleri için bz. Ahmet Cevdet Paşa, *Târih-i Cevdet*, C: II, Haz. Şevki Nezihi Aykut, Ankara 2018, s.388-412.

⁸ Kurat, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, s. 30-31; İdris Bostan, "Rusya'nın Karadeniz'de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu (1700-1787)", *Belleten*, C: LIX, S: 225, Ağustos 1995, s.359.

kıyısı olan Osmanlı şehirlerine konsolos ve konsolos vekilleri atayarak bu şehirlerde hem ticari hem de siyasi faaliyetlerde bulunmuştur.

1. Rus Konsolosluğunun Tesisi ve Konsoloslar

Sinop erken dönemlerden itibaren Amasra ve Samsun gibi diğer kıyı kentleri ile birlikte Batılı tüccarlar ve kaptanlarca Trabzon, Kefe ve Tuna yolu üzerindeki uğrak kentlerden biri olarak bilinirdi. Strabon, Sinop'u diğerlerinden ayrı bir yerde konumlandırırken *dünyanın o kısmındaki kentlerin en önemlisi* olduğunu ifade etmektedir.⁹ Bahsi geçen kentler arasında Sinop'un hem Batı ticaretinin uğradığı bir pazar hem de Trabzon'a giden gemilerin sığınak noktası olmasından kaynaklanan özel bir konumu da bulunmaktaydı. Limanının korunaklı bir yapıda olması ve hem küçük hem de büyük gemilerin yanaşabilmesine uygun olması nedeniyle tercih edilmekteydi. Sinop'u değerli kılan bir başka nedense burada bulunan balığın bolluğu ve o çevrenin maden bakımından zenginliği idi.¹⁰

Sinop, özellikle korunaklı limanı sayesinde Karadeniz'de ticaret yapmak isteyen yabancı devletlerin de ilgi odağı olmuş; XIX. yüzyılda Karadeniz'de işlemeye başlayan yabancı devletlerin vapurlarının uğrak bir durağı haline gelmişti. Yabancı seyyahlar da Sinop hakkındaki görüşlerini dile getirirlerken limandan özellikle bahsetmişler, şehrin ticari ehemmiyeti için limanın özel bir konumda bulunduğunu yazmışlardır.¹¹ Sinop'un ticari potansiyelinin artması şehirde bulunan yabancı tüccarların sayısını arttırdığı gibi bu kişilerin işlerinin ve hukuki işlemlerinin yürütülmesine duyulan gereksinim şehirde konsoloslukların açılmasını da beraberinde getirdi.¹² Bu nedenle de Rusya, İtalya ve Fransa gibi pek çok devlet Sinop'ta konsolos veya konsolos vekili görevlendirmeye başladı. Bu ülkelerden biri olan Rusya, vatandaşlarının işlerini takip etmek üzere Sinop'a konsolos atayan ilk devletler arasındadır. Bu hususta kaynaklarda yer alan ve çalışmalarımız neticesinde tespit edilebilen Rusya'nın Sinop'a atadığı ilk konsolosa dair kayıtlar Osmanlı kaynaklarında 1785'li yıllara

⁹ Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*, Çev. Adnan Pekman, İstanbul 2000, s.22.

¹⁰ W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Ankara 2000, s.616; *Kastamonu Vilayet Salnamesi*, H.1299 (M.1882), Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu, s.197; "Sinop hem doğa hem de insanlar tarafından çok güzel süslenmiştir. Çünkü bir yarımadaının boynu üzerine kurulmuştur, berzahın her iki tarafında da iç ve dış limanları ve olağanüstü iyi palamut dalyanları bulunur." Strabon, *a.g.e.*, s.23.

¹¹ Özgür Yılmaz, "Fransız Belgelerine Göre 19. Yüzyılın Başlarında Güney Karadeniz Limanları", *Mavi Atlas*, C: 7, S: 1, 2019, s.119-126.

¹² Daha önce de bahsedildiği üzere Sinop çok uzun zamandır Karadeniz limanları içerisinde öne çıkmış olan bir şehirdi. Cenevizliler döneminde de şehir bu özelliği ile ayrı bir yere sahipti. 1351 Laurentina haritası üzerinde Sinop'un üzerinde bir Ceneviz bayrağının bulunması her ne kadar Sinop'ta bu devirde bir konsolosluk bulunduğu dair ilk belgenin 1449 yılına ait olmasına rağmen bir Ceneviz konsolosluğu bulunduğu işaret etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere daha XIV. ve XV. Yüzyıllardan itibaren Sinop'ta konsoloslar bulunmaktaydı. Heyd, *a.g.e.*, s.616.

denk düşmesine rağmen yabancı kaynaklarda bu tarihin 1779 gibi daha erken bir tarihe götürüldüğü ve ilk konsolosun Gürcü asıllı Sergey Lazareviç olduğu anlaşılmaktadır.¹³ Osmanlı kaynaklarında yer alan 1787 senesine ait bir kayıтта da Rusya'nın Sinop konsolosunun tutuklanarak kalede tutulmakta olduğu ve kendisine beş yüz kuruşun *atıyye-i hümayun* olarak verilmesiyle birlikte İstanbul'a gönderilmesi konusu yer almaktadır.¹⁴ Rusya Sefareti'nden verilen 1802 tarihli bir takrirden ise Sinop'a bu tarihte yeni bir konsolos tayin edildiği ve bu defa dostluğa ve ahidname hükümlerine ters düşecek hal ve hareketlerden kaçınılması hususları yer almaktadır. Rusya Sefareti'nin Sinop'a 1802 senesinde özellikle bu şekilde bir talepte bulunarak yeni bir konsolos atamasının nedeni daha önce Sinop'a yapılan konsolos tayini üzerine şehirde yaşanan olaylardır.

Söz konusu takrirden geçmişteki olayın sebeplerine yer verilmezken, daha önceki yıllarda da Sinop'a bir konsolos atandığı ancak ahidname hükümlerine aykırı olmasına rağmen kendisine ve tercümanlarına karşı kötü muamelede bulunduğu iddia edilmektedir. Hatta konsolosun canına kastedildiği ve zorla kaleye nakledildiği aktarılmaktadır. Bu gelişmelerin yaşandığı esnada konsolosun hanesinin de yağmalandığı ve bu nedenle firar etmek zorunda kaldığı belirtilmektedir. Rusya ahkam defterlerinde yer alan bir kayıтта ise yaşanan bu olayın sebebinin yerel halktan bazı kimseler tarafından şehirde konsolos ikametini ve Rus bayrağı çekilmesini istememelerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.¹⁵ Bu nedenle 1802 yılındaki konsolos ataması üzerine verilen

¹³ Abdullah Bay, "Güney Karadeniz'de Yeni Rus Politikası: Sinop'ta Rus Konsolosluğunun Açılması", *Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C: I, Sinop 2018, s.50.

¹⁴ BOA, C.HR 107/5308, 29 Safer 1202 (10 Aralık 1787). Söz konusu belgeden yaklaşık bir yıl sonraya tarihlenen bir başka kayıttan Rusya'nın Sinop konsolosunun Sinop kalesinde tutuklu bulunduğu anlaşılmaktadır. BOA, C.HR 110/5462, 29 Recep 1203 (25 Nisan 1789).

¹⁵ Sinop halkının konsolosa karşı olan bu tavrı daha önce şehirlerinde hiç konsolos görmemiş olmalarından kaynaklanmış olması muhtemeldir. Ayrıca Sinop cizyedarı da konsolosa cizye vermesi noktasında sıkıştırmış ve bu konuda rahatsızlık vermiştir. Konsolos ve tercümanına karşı girişilen bu hareketin sorumlularının ise Kürkçüoğlu Abdullah, Beşlü Ağası, Kırmımlı Ekmekçi Süleyman ve Öküzoğlu Ali olduğu anlaşılmıştır. Sadarete kadar taşınan bu gelişmelerin ardından Kaptan-ı Derya Gazi Hasan Paşa, Sinop Mütessilimi Altıkulaçzade Hacı Hüseyin, Sinop kadısı ve Yeniçeri Ağası'na fermanlar gönderilerek olayın sona erdirilmesi istenilmiştir. Köse, *a.g.e.*, s. 194; Yine aynı kayıтта Küçük Kaynarca Ahidnamesinin on birinci maddesinde Osmanlı ülkesinde bulunan konsolos ve konsolos vekillerinin kendi padişahlarının alametlerini ve bayraklarını dıkebilecekleri maddesine göndermede bulunulmakla birlikte ticaret antlaşmasının yetmiş sekizinci ve yetmiş dokuzuncu maddelerinin uygulanması talep edilmektedir. Miray Kıyartunç, *85/3 Numaralı Rusya Ahkam Defteri'nin Değerlendirme ve Transkripsiyonu*, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2013, s. 385; Sinop'ta Rus konsolosuna karşı gerçekleşen bu türden davranışın bir benzerine Ereğli'de rastlanılmaktadır. Konsolos olarak Ereğli'ye giden Louis Allier, orada şehrin idarecisi İbrahim Bey tarafından iyi bir şekilde karşılanmamış ve Ereğli'de bir tutuklu gibi muamele görmüştür. Bunun üzerine kendisi 1803 senesinin Aralık ayında bir Rus gemisi ile İstanbul'a

takririn sebebi anlam kazanmakta ve yeni atanan konsolos özelinde bu tarz olayların yaşanmaması için sefaretten bu yönde bir yazı kaleme alındığı anlaşılmaktadır.¹⁶

Daha önce ifade edildiği üzere yabancı kaynaklarda Sinop'taki ilk Rus konsolosunun 1779 senesinde göreve başladığı belirtilmektedir. Ancak yukarıda bahsedilen takirde yer alan bilgilerden ilk konsolosun atanmasının ardından yaşanan olayların 1784/1785 senesinde gerçekleştiği ifade edilmekte ve buradan hareketle Osmanlı kaynaklarında Sinop'ta görev yapan ilk Rus konsolosunun 1784/1785 yıllarında görev yaptığı bilgisi anlam kazanmaktadır. Ahmed Cevdet Paşa da meşhur *Tarih-i Cevdet* isimli eserinde H.1199 (M.1784/85) tarihindeki olayları aktarırken “*Rusyalunun ilhah ü ibrâmına mebni akdemce Sinop’a Rusya konsolosu nasb olup...*” ifadesiyle yine yukarıda işaret edilen tarihlerde Sinop'ta bir Rusya konsolosunun bulunduğunu aktarmaktadır.¹⁷ Bu bilgiler bir arada değerlendirildiğinde konsolosun atanmasının üzerinden çok zaman geçmeden söz konusu olayların yaşandığı da anlaşılabilir.

1802 senesinde Sinop'a atanan Rus konsolosu hakkında Fransız kaynaklarında da birtakım bilgiler yer almaktadır. Fransız Sinop konsolosu Pascal Fourcade üzerine yapılan bir çalışmada, Fransız konsolosun 1803 yılında Sinop'a geldiği ve bu esnada orada bir Rus konsolosunun bulunduğu belirtilmektedir. Söz konusu çalışmada, şehirde görev yapmakta olan Konuchenco adındaki bu Rus konsolosun Sinop'a atanan ilk Rus konsolos olup olmadığı hakkında kesin bir sonuca ulaşılamamış ancak daha sonra yapılan bir değerlendirmede, Fransız konsolosun verdiği raporda, Rus konsolosunun 1803 tarihinde Sinop'ta yapmış olduğu on sekiz aylık hizmetleri hakkında Tayyar Paşa ile görüştüğü bilgisinden hareketle konsolosun yaklaşık Mart 1802 tarihinde Sinop'a atanmış olabileceği aktarılmaktadır.¹⁸

Konuchenco'nun ardından tespit edilebilen bir sonraki Rusya temsilcisinin Sinop'a görevlendirilmesi 1830 tarihine denk gelmektedir.¹⁹ Bu tarihte görevlendirilen kişi yeni bir konsolos atanıncaya kadar Sinop ve ona bağlı iskelelerdeki Rus tüccar, kaptan ve diğer kimselerin işlerini takip etmekle

kaçmıştır. Özgür Yılmaz, “Trabzon'da Fransız Varlığı'nın İlk Dönemleri: Pierre Jarôme Duprè'nin Trabzon Konsolosluğu”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C: 11, S: 21, 2016, s. 93.

¹⁶ BOA, C.HR 163/8149, 7 Rabiulahir 1217 (7 Ağustos 1802).

¹⁷ Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, C: III, Haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 2018, s.139.

¹⁸ Özgür Yılmaz, “Güney Karadeniz'de Yeni Fransız Politikası: Pascal Fourcade ve Sinop Konsolosluğu (1803-1809)”, *Cahiers Balkaniques*, 42/2014, s. 13,27.

¹⁹ Bir önceki konsolosun ardından yeni bir konsolos atanması uzunca bir süre sonra gerçekleşmiştir. Rusya'nın Sinop'a olan ilgisi ve orada konsoloslar aracılığı ile var olma isteği göz önüne alındığında bu durum şaşırtıcı gelmektedir. Ancak 1806-1812 ve 1828-1829 Osmanlı Rus Savaşlarının yarattığı siyasi gerginliğin diplomatik açıdan da etkileri olduğu düşünülmektedir.

görevlendirilen ve konsolos vekili unvanıyla anılan Oluzer Pol Ceyani'dir.²⁰ Mösyö Ceyani'nin Sinop'ta ne kadar süreyle görev yaptığı hakkında kesin bir tarihe ulaşmak mümkün olamamışsa da kendisinden sonraki konsolos atamasının 1839 senesinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu tarihte Sinop'a yeni bir konsolos atanmasının nedeni Sinop'ta mevcut bulunan Rusya konsolosunun vefat etmesi ve bir süredir yerine kimsenin atanmamış olmasıdır. Bu durum Sinop iskelesine gelen Rus tüccarların işlerinin aksamasına neden olmuş ve bir temsilci atanması zaruri görülmüştür. Bu nedenle Sinop'ta ikamet eden Toskana tüccarlarından Toskanalı Mikel adındaki şahıs Rusya Devleti tarafından Sinop'a konsolos vekili olarak atanmıştır.²¹

Mösyö Mikel'in Sinop Rus konsolos vekilliğine atanmasının ardından uzun süre burada görev yaptığı anlaşılmaktadır. Hatta 1856/1857 yıllarında kendisinin yeniden Sinop'taki Rus tebaasının ve tüccarının işleriyle ilgilenmek üzere konsolos vekili olarak atandığına dair kayıtlar mevcuttur.²² Mösyö Mikel'in hali hazırda konsolos vekilliği görevini yürütürken tekrar aynı göreve atanması şaşırtıcı olsa da Sinop'a konsolos vekili olarak atandığı 1839 tarihinden sonra bir başka kişinin bu göreve getirildiğine dair herhangi bir kayda rastlanılmamıştır. Bu durumun 1853 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yaşanan Kırım Savaşı'ndan kaynaklanmış olması muhtemeldir. Savaş yıllarında kopan siyasi ilişkilerin savaş sonrasında tekrar canlanmış olması ve bu nedenle Mösyö Mikel'in yeniden konsolos vekili olarak atanmış olması muhtemel görünmektedir.²³

Mösyö Mikel, ölüm tarihi olan 1867 yılına dek bu görevini sürdürmüştür. Mösyö Mikel'in ölümünün ardından yerine bir başkası atanıncaya kadar Rusya Devleti'nin Sinop temsilciliği üzerinde oğlu Mösyö Ecaniyo'nun iddiaları bulunmaktadır. Bu konuda Mösyö Ecaniyo'nun Rusya konsolos vekilliği iddiası bulunsa da vilayet ve mahallince bu hususta resmî bir emir ve kayıt bulunmaması idarecileri zor durumda bırakmıştır. Mösyö Ecaniyo'nun aynı zamanda İtalya Devleti konsolos memurluğu görevinde bulunması da durumu daha karışık hale getiren etkenlerden birisi olmuştur.²⁴ Bu hususta gerçekleştirilen yazışmalarda, Mösyö Ecaniyo'nun Rusya Devleti konsolos vekilliği iddiası için nasıl bir tutum sergileneceği sorulmuştur. Kastamonu Vilayeti'ne Hariciye Nezareti'nden verilen cevapta ise bir ecnebi memurun memuriyeti hakkında resmî kayıtların olması gerektiği, aksi taktirde memuriyetinin kabul edile-

²⁰ Sabina Jumabayewa, *91/9 Numaralı Rusya Ahkâm Defterinin Transkripsiyon ve İncelenmesi*, Kırklareli Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, 2016, s.55.

²¹ BOA, C.HR 111/5549, 24 Safer 55 (9 Mayıs 1839).

²² BOA, İ.HR 138/7186, 23 Rabiulevvel 1273 (21 Kasım 1856)., BOA, A. AMD 74/10, 29 Zilhicce 1273 (20 Ağustos 1857).

²³ BOA, HR. MKT 447/1, 12 Safer 1280 (29 Temmuz 1863).

²⁴ BOA, HR. MKT 656/14, 21 Mayıs 1285 (2 Haziran 1869).

meyeceği aktarılmıştır. Bu nedenle de Mösyö Ecaniyo'nun hangi devlet konsolosluğu vekaleti için resmî kayıtları bulunuyor ise o şekilde memuriyetinin tanınması, kendi iddiası olan Rusya Devleti konsolos vekilliğinin tanınmaması bildirilmiştir. Aynı zamanda şahsın görev yaptığı yerde iyice takip edilmesi, uygunsuz bir harekette bulunmaması da özellikle belirtilmiştir.²⁵ Tüm bu yazışmalar devam ederken bu tarihlere denk gelen bir konsolos ataması bulunmamasından yeni bir Rus konsolos görevlisi atanıncaya kadar Mösyö Ecaniyo'nun Rus konsolos vekili gibi davranmış olduğu ve Rusya Devleti'ne hizmet etmiş olması ihtimal dahilindedir.

Mösyö Mikel'in vefatının ardından yaşanan bu gelişmelerin sonrasında Rusya Sinop konsolos vekilliği görevine Mösyö Yerebka atanmıştır. Mösyö Yerebka'nın kesin olarak hangi tarihten itibaren Sinop'ta Rus konsolos vekili sıfatıyla göreve başladığı tayin edilememekle birlikte 1873 senesinin Temmuz ayında vefat ettiği bilinmektedir. Kendisinin vefatının ardından ise bu görevi Rusya tebaasından Mösyö Domino üstlenmiştir.²⁶

Altı sene boyunca Sinop'ta Rusya'nın konsolos vekilliği görevini yürüten Mösyö Domino'nun ardından ise bu makama Mösyö Katof tayin olunmuştur.²⁷ Katof'un ardından ise Mösyö Nikolas Sofhati bu görevi üstlenmiştir.²⁸ Mösyö Sofhati'nin bu görevden önce de yıllarca Osmanlı ülkesinde farklı yerlerde görev yaptığı kendisine takdim edilen üçüncü rütbe mecidi nişanından anlaşılmaktadır.²⁹ 1900'lü yıllara gelindiğinde bu defa Sinop'ta Rusya konsolos vekilliği görevinde Mösyö Guidici isimli şahsın bulunduğu anlaşılmaktadır. Mösyö Guidici Sinop'ta aynı zamanda vekaleten Amerikan menfaatlerini takip etmekle de görevlendirilmiştir.³⁰

I. Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde, Rusya Sinop'ta temsilci buldurmaya devam etmiştir. Hatta 1912 senesinden itibaren Sinop'ta Rus konsolos vekilinden başka ecnebi bir memur bulunmamaktaydı.³¹ Rusya'nın ise 1914 senesinde konsolos vekilliği görevini Mösyö Covvih üstlenmekteydi. Tespit edilebilen kaynaklarda sebepleri belirtilmezken Mösyö Covvih'in merkez vilayete aldırılmış olduğu ve buradan da Ankara Vilayeti'nin Çorum Sancağı'na gönderilmesinin uygun görüldüğü bilgisine yer verilmiştir.³² Ancak daha sonraki

²⁵ BOA, HR. MKT 656/14, 9 Haziran 1285 (21 Haziran 1869).

²⁶ BOA, HR. MKT 795/82, 14 Cemâziyelevvel 1290 (1 Temmuz 1873).

²⁷ BOA, İ. HR 280/17237, 23 Şaban 1296 (12 Ağustos 1879).

²⁸ BOA, İ. HR 322/20822, 14 Muharrem 1309 (20 Ağustos 1891).

²⁹ Osmanlı ülkesinde görev yapmakta olduğu süre yirmi beş yılı aşkındır. BOA, HR. TH 111/109, 17 Muharrem 1309 (23 Ağustos 1891); BOA, İ. HR 322/20822, 14 Muharrem 1309 (20 Ağustos 1891).

³⁰ BOA, HR. HMS. İŞO 195/4, 22 Muharrem 1327 (13 Şubat 1909); BOA, HR. HMS. İŞO 77/20, 23 Teşrin-i Sani 1325 (5 Şubat 1910).

³¹ BOA, HR. HMS. İŞO, 221/77, 14 Muharrem 1330 (4 Ocak 1912).

³² BOA, DH. ŞFR 443/93, 26 Teşrin-i Evvel 1330 (8 Kasım 1914); BOA, DH. ŞFR 451/69, 18 Teşrin-i Sani 1330 (1 Aralık 1914). Her ne kadar konsolosun merkez vilayete alınmış olsa

yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla aradan birkaç yıl geçmiş olmasına rağmen Mösyö Covvih henüz istenilen yere gitmemiştir. Dahiliye Nezareti'ne çekmiş olduğu telgrafta da kendisinin Çorum'a gideceğinin bildirildiği ancak elli yaşını geçtiğini bu nedenle de yaşlılığı ve rahatsızlığı nedeniyle bir süre daha gidişinin ertelenmesini talep etmiştir.³³

2. Rus Konsolosların İdareciler ve Yerel Halk İle Münasebetleri

Rusya Devleti'nin XVIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Sinop'a atamış olduğu konsoloslardan anlaşılacağı üzere XIX. yüzyılda Sinop Rusların yoğun ilgisine mazhar olmuştur. Sinop'ta bulunan Rus konsolos ve vekilleri buradaki işlemleri yürütebilmeleri için yanlarında tercüman ve kavas gibi konsolosluk görevlileri de bulundurmaktaydılar. Aynı zamanda Osmanlı limanlarına uğrayan buharlı nakliye gemi şirketlerinin her geçen gün artıyor olması birçok alanda değişikliği de beraberinde getirmekteydi. Tüm bu değişimlere paralel olarak aralarında Sinop'un da bulunduğu liman kentleri gelişmeye başlamıştı.³⁴ Bu gelişme ile birlikte pek çok gemi kumpanyası Karadeniz liman kentlerinde acenteler açmıştı. Bu bağlamda önde gelen Rus vapur kumpanyaları arasında yer alan Rus Vapur ve Ticaret Kumpanyası (Ropit) 1862 senesinde Karadeniz'deki etkinliğini arttırmak için Sinop'ta bir acente teşkil etmişti. Bununla da yetinmeyen Ruslar, daha sonraki yıllarda Sinop'ta bir posta ofisi de açmışlardır.³⁵

Tüm bu gelişmeler bir arada değerlendirildiğinde, Sinop'ta bulunan Rusların sayısının ve ticari etkinliklerinin gün geçtikçe arttığı anlaşılmaktadır. Sinop'ta görev yapan Rus konsolos ve vekilleri görünüşte buraya gelip giden tüccarların ve yine kendi vatandaşlarının işleriyle ilgilenmekteyken pek çok farklı konuda da devletin iç işlerine karışma derecesine varan müdahalelerde

da ailesi henüz Sinop'tan ayrılmamıştır. Ancak Sinop'ta ikamet etmekte oldukları evin kira olmasından dolayı Kastamonu Valisi ailenin durumunun ne olacağı konusunda tereddüte düşmüştür. Bu nedenle konsolosun ailesinin başka bir mahalle nakledilmesinin ve binanın mühürlenmesinin gerekip gerekmediği konusunu merkeze danışmıştır. BOA, DH. ŞFR 448/17, 1 Teşrin-i Sani 1330 (14 Kasım 1914).

³³ BOA, DH. EUM. 5 ŞB 4/44, 14 Teşrin-i Sani 1333 (14 Kasım 1917).

³⁴ Süleyman Uygun, *Osmanlı Sularında Rekabet Mesajiri Maritim Vapur Kumpanyası (1851-1914)*, İstanbul 2015, s.26.

³⁵ Rus Posta İdaresi ve Rus Vapur ve Ticaret Kumpanyası (Ropit) arasında imzalanan anlaşmalar sonucunda Osmanlı topraklarında kumpanyanın ofisleri ihdas edilmeye başlanmıştı. 1857 yılında İstanbul ofisinin açılmasının ardından Ropit, 1857-1868 yılları arasında posta taşımacılığını kendi bünyesinde yürütmüş, bu tarihten 1914 tarihine değin ise Rus Posta İdaresi adına yürütmüştür. İstanbul dışında şirket, 1857 yılında Samsun, Selanik, Trabzon, İzmir, İskenderun, Mersin, Yafa, Kudüs ve Beyrut'ta, 1860 yılında Ordu, Hayfa ve İnebolu'da, 1863 yılında da Sinop ile birlikte Giresun'da posta ofisleri kurmuştur. Daha sonraki yıllarda Rize ve Çanakkale gibi şehirlerde de ofisler açan şirket, Osmanlı topraklarında önemli bir oranda posta ağına sahip olmuştur. Mesut Karakulak, *Osmanlı Sularında Rus Vapurları Buharlı Çağında Rus Vapur ve Ticaret Kumpanyası (1856-1914)*, Ankara 2020, s.80, 185.

bulunmaktan geri kalmamışlardır. Bu bağlamda hem konsolos ve konsolos vekilleri hem de yanlarında çalışan kişiler pek çok kez yerel yöneticiler ve halk ile karşı karşıya gelmişlerdir.

Osmanlı tebaasından olan ve Rusya Devleti'nin Sinop konsolos vekili maiyetinde imtiyazlı tercüman olarak görev yapan Mark Markopolo Efendi'nin ikamet ettiği hane hakkındaki yazışmalar bu hususa örnek teşkil eder niteliktedir. Markopolo Efendi'nin tercümanlık görevinin dışında Sinop Limanı'na gelen Rus vapurları için acente hizmeti verdiği de bilinmektedir.³⁶ Rus vapurlarının hava muhalefeti nedeniyle veya alışılmışın dışında bir ticaret için nadiren Sinop Limanı'na geldikleri buna rağmen Sinop'ta daimî surette bir acentenin açılması dikkat çekmiştir. Acentelik hizmeti sunan Rum milletinden ve Osmanlı tebaasından olan bu kişinin pazar günleri ve yortu günlerinde sahilde bulunan hanesindeki direğe Rusya bandırası çekmesi ve burada ücret karşılığında Osmanlı postası vasıtasıyla kişilerin mektuplarını alıp göndermesi de mahalli yetkililer tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu nedenle bu kişinin hiçbir hak ve salahiyeti olmadığı halde bu şekilde posta işletmesi hususu defalarca Postahane-i Amire'den sorulmuştur.³⁷

Mark Markopolo'nun hanesiyle ilgili kısım da yine yukarıda bahsedilen konuyla ilgili olarak yazışmalara konu olmuştur. Bu hanenin şahsın kendisine ait bir ikametgâh mı yoksa idarehane mi olup olmadığı merak edilen bir husus olmuştur. Bu konuda yapılan araştırmalar neticesinde tercümanın kendisine mahsus hanesinin Sinop kasabasının Varoş Mahallesi'nde ve Zeytinlik istikametinde olduğu tespit edilmiştir. Markopolo Efendi'nin de birkaç yıl evvel eceliyle vefat ettiği ve bu nedenle Rus vapurları acenteliğini yine Osmanlı tebaasından ve Rum milletinden olan biraderi Hristo Markopolo'ya verdiği anlaşılmıştır. Hristo Efendi'nin ise acente işlerini Hacı Hasan Efendi'nin idaresi altında ve Yorgi adında bir şahsın işlettiği kahvehanenin üst katında bulunan bir odada yürüttüğü tespit edilmiştir. Ancak yine de sahilde bulunan hanenin önündeki direğe pazar ve yortu günlerinde Rus bandırası çekildiği anlaşılmış ve bu hususta yapılması gerekenler için valilikten Hariciye Nezareti'ne yazı kaleme alınmıştır.³⁸

Bu duruma benzer bir husus da Rus konsolos vekilinin Sinop'ta ikamet etmekte olduğu hanenin kirası üzerine ortaya çıkmıştır. Konsolos vekilinin aylık yüz kuruş kira karşılığında oturmakta olduğu hane, Hayriye tüccarlarından

³⁶ *Kastamonu Vilayet Salnamesi*, H.1299 (M.1882), Kastamonu, s.195.

³⁷ *BOA*, HR. TH 216/23, 19 Kânûn-ı Sâni 1314 (31 Ocak 1899).

³⁸ *BOA*, HR. TH 216/23, 11 Ağustos 1314 (23 Ağustos 1898). Bu yazışmaların üzerinden dört yıl kadar geçmiş olsa da Rus vapurlarının şehirdeki acentelik işlemlerini halen Hristo Markopolo'nun yürütmekte olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu şahıs aynı zamanda Sinop'ta posta alıp gönderme işlemlerine de devam etmektedir. Ancak yerel yöneticiler bu kişinin uygunsuz davranış sergilediği ve bir olay çıkarma ihtimalinin de çok uzak olmadığı konusunda merkezi bilgilendirmişlerdir. *BOA*, DH. ŞFR 288/56, 18 Haziran 1318 (1 Temmuz 1902).

Sadullah Efendi'ye aittir. Kira kontratının bitmesinin ardından konsolos vekili ve Sadullah Efendi arasında kira bedeli yüzünden bir anlaşmazlık yaşanmıştır. Sadullah Efendi kontratın yenilenmesi şartı olarak kiranın iki yüz elli kuruşa çıkarılmasını aksi halde evin boşaltılmasını talep etmektedir. Bu durumun konsolos vekiline defalarca iletilmesine rağmen kira artışının olmadığı gibi hanenin de boşaltılmadığı gerekçesi ile Sadullah Efendi şikayetçi olmuştur. Rusya Sefareti'nin de olaya dahil olduğu bu hususta sefaret, bu işi Osmanlı makamlarına bırakmış ve hanenin kirasının iki yüz elli kuruşa çıkarılarak konsolos vekilinin bu ücret üzerinden kirasını ödememesi durumunda haneden çıkarılması yönünde karar verilmiştir.³⁹

Sinop halkının Rus konsoloslarına karşı olan tutumları ilk konsolosun atandığı tarihte kendisini göstermiş ve neredeyse devletlerarası bir krize neden olacak düzeyde vuku bulmuştu. Şehirde bir konsolos bulunmasını istemeyen halk, konsolosun hanesine saldırmış ve hatta konsolosun canına kastetmişlerdi. Yaşanan bu olayların ardından çok geçmeden yine konsolosa karşı benzer bir şekilde muamelede bulunduğu konsolosun kendisi için sebze yetiştirmek üzere kiraladığı bir bahçe üzerine çıkan anlaşmazlıkta kendini göstermektedir. Ahalinin şehirdeki konsolos ve tercümanlarına karşı olan tutumları olumsuz bir yönde devam ederken konsolosun hususi ihtiyacı için bir bahçe kiralaması bazı kimseler tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Ancak durumun sadarete bildirilmesi üzerine Sinop Muhafızı Hacı Ali konsolosu rahatsız edenlere karşı gereken önlemleri almıştır.⁴⁰ Bu sayede olaylar daha fazla büyümeden çözüme kavuşturulmuştur.

Sinop'ta Rus konsolos vekilleri ile mahalli halk arasında çıkan bu türden anlaşmazlıkların yanında bazı durumlarda yerel yöneticilerle de sorunlar ortaya çıkmaktaydı. Bu türden olaylara Sinop kaymakamı Ragıp Paşa'nın⁴¹ Sinop Rusya konsoloshanesine bandıra çekildiği zaman selamlamaması örnek olarak gösterilebilir. Ragıp Paşa'nın Rusya bandırasını selamlamaması Trabzon'da bulunan Rus konsolosu tarafından gündeme getirilmiş ve Sinop konsolos vekili tarafından da bu konuda Osmanlı makamlarından bir cevap talep edilmiştir. Trabzon Rusya konsolosu tarafından Trabzon Valisi'nden Kastamonu Valisi aracılığı ile Sinop kaymakamına tembihatta bulunulması talep edilmiştir. Ancak Rusya konsoloslarının bu girişimi de sonuçsuz kalınca bu defa Rusya Sefareti

³⁹ BOA, A. MKT 107/49, 4 Safer 1264 (11 Ocak 1848).

⁴⁰ Köse, *a.g.e.*, s.195.; Ahmet Marancı, *86/4 Numaralı Rusya Ahkâm Defterinin Transkripsiyonu ve İncelenmesi*, Kırklareli Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli 2017, s.102.; BOA, C.HR, 183/9108, 9 Şaban 1200 (7 Haziran 1786).

⁴¹ Ragıp Paşa, kendisinden önceki Sinop Kaymakamı Tufan Paşa'nın uygunsuz hareketlerinden dolayı görevinden azledilmesi üzerine Sinop kaymakamlığına tayin olunmuştur ve yaklaşık iki ay sonra da buradaki görevine başlamıştır. Görev yapmış olduğu süre zarfında halk kendisinden memnun kalmıştır. BOA, İ.DH, 355/23396, 25 Muharrem 1273 (25 Eylül 1856).; BOA, A.MKT.UM 261/29, 21 Rebiülevvel 1273 (19 Kasım 1856).; BOA, A.MKT.NZD 236/4, 21 Muharrem 1274 (11 Eylül 1857).

aracılığı ile durum üst makamlara taşınmıştır. Sinop kaymakamının bu hareketi sefaret tarafından dik başlılık olarak tanımlanırken, Osmanlı Devleti'nin adil ve hakkaniyetli yönetimine yakışır bir biçimde özür dilenmesi noktasında kaymakamın görevden azledilmesi gündeme getirilmiştir.⁴² Her ne kadar bu olay Sinop cihetinde yaşanmış olsa da sınırlarının ötesine taşmış, önce Trabzon Rusya konsolosu olaya dahil olmuş sonrasında ise Rusya Sefareti'nin gündemine gelerek devletlerarası bir durum halini almıştır. Sorunun daha fazla büyümesinin istenmemesi ve hemen çözüme kavuşturulması arzusundan olsa gerek, sefaret tarafından iletilen talep kabul edilmiş ve Sinop kaymakamı Ragıp Paşa görevden alınarak Varna Muhafızlığı'na atanmış, yerine ise eski Saruhan Kaymakamı Aziz Efendi tayin olunmuştur.⁴³

Rusya bandırasının çekilmesi konusunda yaşanan bu gelişmelerle birlikte konsolos için kaleden top atışı yapıp yapılmaması hususunda da sorunla karşılaşmıştır. Bu defa top atışı yapıp yapılmayacağı konusu üst makamlara danışılmış ve bu konuda görüş istenilmiştir. Yapılan yazışmalar neticesinde top atışı yapılabileceği ve kaymakamın bu gibi konulardan dolayı görevden azledildiği, bu nedenle de artık bu konudaki yazışmaların bir hükmü kalmadığı bildirilmiştir.⁴⁴

Rus konsolos yetkililerinin Sinop'ta görev yaptıkları süreler içerisinde Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale ettiği ve yerel halka karşı yetki ve sorumluluklarının dışında tavır sergiledikleri de kayıtlara geçmiştir. Mösyö Mikel, Sinop'ta görev yapmakta olduğu yıllarda şehir sakinlerinden ve Osmanlı tebaasından olan kişileri kanunlara aykırı olduğu halde kendi filikasıyla karantina memurlarına haber vermeksizin firar etmelerine yardımcı olmuş ve İstanbul'a göndermiştir. Bu kişilerin vergi borçlarının olması ve tezkirelerinin bulunmaması sorunun ciddiyetini daha da artırmıştır. Bu nedenle yaşanan bu

⁴² BOA, HR. TO 286/37, 15 Haziran 1273 (27 Haziran 1857).

⁴³ Varna Muhafızlığı görevini yürütmekte olan Aziz Paşa Varna'nın hava şartlarından duymuş olduğu rahatsızlık nedeniyle istifa etmişti. Sinop'ta yaşanan olaylar üzerine de Sinop kaymakamı Ragıp Paşa bu göreve getirilmiştir. BOA, İ. DH 383/25310, 22 Zilhicce 1273 (13 Ağustos 1857).

⁴⁴ BOA, HR. MKT 203/47, 4 Muharrem 1274 (25 Ağustos 1857); BOA, HR. MKT 205/77, 17 Muharrem 1274 (7 Eylül 1857). İmparatorluğun en eski zamanlardan itibaren top atışıyla yapılan kutlamalar merasimlerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda Cülüs-ı Hümayun merasimleri, kandiller, fetihler gibi farklı olaylara ait merasimler için top atışı yapılabildiği gibi, yabancı hükümdar ve elçiler için de top atışı yapılabilmekteydi. Bir elçi Osmanlı Devleti'nde bir mahalle atandığında oraya varınca top atışı ile karşılanırdı. Yapılacak atışların sayısı da birtakım atanan kişinin sıfatına göre değişiklik göstermekteydi. Örneğin, orta elçiye on beş, küçük elçilere sefir müsteşarlarına on üç, maslahatgüzarlara, elçi vekili tayin olunanlara on bir, sefaret başkatiplerine dokuz, başşehbenderlere yedi, şehbender vekillerine beş adet top atışı yapılmaktaydı. Şakir Batmaz, "Osmanlı Devleti'nde Bir Merasim Kaidesi Olarak Topla Selamlama (1800-1919), *Bilimname*, XII, 2007/1, s.187,197.

olay Rusya Sefareti'ne de rapor edilmiş, konsolos vekilinin görevini suiistimal ettiği ve bu durumun kabul edilemeyeceği özellikle bildirilmiştir.⁴⁵

Tüm bunların yanında Rus konsoloslarının şehirdeki diğer konsoloslarla ilişkileri de sorunlu olmuştur. Özellikle Fransız konsolosuyla olan münasebetleri problemlili bir düzlemde gerçekleşmiştir. 1803 yılında Sinop'ta göreve başlayan Fransız konsolosu Fourcade'nin aktardıklarına göre karşılaştığı en önemli zorluklardan birisi Rus konsolosu Konuchenco'nun çevirmiş olduğu entrikalardır. Bu hususta Fransız konsolosun Rus konsolos hakkında yapmış olduğu şu değerlendirme konu hakkında önemli ipuçları taşımaktadır.

“Karadeniz kıyılarına Fransa ile Anadolu arasında ticari ilişkileri kurmak için gönderilen ben, Osmanlılar ile olan tüm ilişkilerimi iyi karşılanmayı hak edecek derecede bir barış görevlisi olarak ılımlı ve saygılı şekilde yürüttüm. Rus konsolosu ile dost bir ülkenin konsolosu ve ticari refahın bizim Karadeniz'de kurabileceğimiz müesseselere bağlı olduğunu bana gösterecek bir görevli gibi yaşamak isterdim. Ama Rus konsolosunun aynı fikirleri paylaşmadığını anlamam uzun sürmedi.”⁴⁶

Elbette, Fransız konsolosun bu gözlem ve düşünceleri kendi ülkesinin menfaatleri çerçevesinde şekillenmiş ve kendi tecrübelerinin bir ürünüdür. Bu nedenle münferit bir olay üzerinden değerlendirmek çok doğru olmamakla birlikte Rusların Sinop'taki tüccarlarının işleriyle ilgilenmelerinin haricinde farklı emelleri olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Aynı zamanda Rus konsoloslarının Sinop'ta bulunan Rumlara karşı olan tavırları ve onlar arasından Rus tabiiyeti iddiasında bulunanlara vermiş oldukları destekler, Fransız konsolosun haklılık payını arttıran unsurlar arasında görülebilmektedir.

Her ne kadar yukarıda örneklerine yer verildiği üzere Sinop'taki Rus konsolos vekillerinin yerel yöneticiler, Sinop halkı ve hatta şehirdeki diğer konsoloslarla aralarında birtakım anlaşmazlıklar ve çatışmalar yaşanmış olsa da iyi hizmetlerinden dolayı nişan ve madalya ile taltif edilen görevlilere rastlamak

⁴⁵ Uzun zamandır takip edilmekte olan uygulamaya göre Sinop'a sefer yapmakta olan gemiler limana gelip demir attıklarında yolcular kayıkçılar vasıtasıyla kıyıya taşınmakta ve mürur tezkireleri kontrol edilmekteydi. İzni bulunmadığı halde yola çıkmış olanlar ise tespit edildiklerinde yetkili mercilere teslim edilmekteydi. Ancak konsolos vekili bu usule aykırı davranarak tezkiresi olmayan kişileri Avrupa'dan gelen ecnebi vapurlarına bindirerek kaçmalarına yardım etmekteydi. Bahsi geçen olayda ise mart ayının on sekizinci çarşamba günü saat on bir sularında vergi ve askerlik borcu olan Osmanlı tebaasından yedi kişinin Nemçe vapuru ile kaçmasına yardımcı olmuştur. *BOA*, HR. SYS 1362/44, 21 Şaban 1277 (4 Mart 1861).

⁴⁶ Fransız konsolosunun burada ifade ettiği düşünceler Rus konsolosun kendisini pek çok konuda engellediği, Tayyar Paşa ile görüşmesini istemedi ve Tayyar Paşa sonrasında Anadolu'da çıkan kargaşada Sinop'a sığınan dört bin kadar Müslim-gayrimüslim arasında Rus konsolosunun propaganda yaptığı ve onları Kırım'a gitmeleri hususunda desteklediğidir. Yılmaz, *a.g.m.*, s. 4,6,14.

da mümkündür. 1883 yılında Sinop'ta Rusya konsolos vekilliği görevinde bulunan Mösyö Katof ile tercümanlık görevinde bulunan Yanko Efendi bu kişiler arasında gösterilebilir. Yerel yönetim ile uyumlu çalışmalarından dolayı Mösyö Katof dördüncü, Yanko Efendi ise beşinci rütbeden birer kıta mecidi nişanı ile taltif edilmişlerdir.⁴⁷ Diğer taraftan Rusya Devleti de Sinop Rusya konsoloshanesinde kavalık görevinde bulunmuş olan Mustafa Ağa'ya bir tarafında Çar'ın tasviri bulunan gümüş bir madalya hediye etmiştir.⁴⁸

3. Rusların Rumlara Yönelik Siyasetleri ve Rus Tabiiyetine Geçen Sinoplular

Osmanlı-Rus ilişkilerinin dönüm noktalarından birisini teşkil eden Küçük Kaynarca Antlaşması ile ilgili en çok tartışılan konulardan birisi Rusya'nın bu antlaşma ile birlikte Ortodoks Rumları/Hristiyanları himaye etme hakkı kazandığıdır. Köse, bu hususta antlaşmanın 7, 14, 16, 17 ve 23. maddeleri üzerinden yapılan değerlendirmelerle Ruslara bu yönde bir hak verildiğinin anlaşılmasının doğru olmadığını ifade etmekle birlikte Rusya'nın korumakla mükellef olduğu Osmanlı Devleti tebaası olan Ortodokslar değil, inşa edilecek olan kiliseler olduğunu ifade etmektedir.⁴⁹ Ancak Ruslar bu yolla Osmanlı ülkesinde yaşayan Rumlara yakınlık duyduklarını belli etmekteydiler. Aynı zamanda Rusların bu yönde girişimlerde bulunmaları ve İstanbul'da bir kilise inşasına vesile olmaları onları Rumlara nezdinde övgüye layık kılmaktaydı.⁵⁰

⁴⁷ BOA, İ.HR 290/18231, 13 Temmuz 1299 (25 Temmuz 1883.); BOA, HR. UHM 234/76, 8 Kânûn-ı Evvel 1299 (20 Aralık 1883).

⁴⁸ BOA, DH.MKT 263/44, 18 Muharrem 1312 (22 Temmuz 1894).

⁴⁹ Osmanlı Devleti'ndeki Hristiyanlar, dini yaşantıları ve kilise ile beraber Osmanlı Devleti'nin korumasında bulunmaktadır. Bu da Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki Hristiyanların ikinci bir koyucusu olmadığı anlamına gelmektedir. Rusya ile ilgili olan, onlara verilen imtiyaz anlaşmada da belirtildiği üzere Rusya'nın İstanbul'da Galata tarafında Beyoğlu'nda işlek bir yol üzerinde bir kilise inşa edecek ve Rus-Grek kilisesi adıyla ibadete açılacaktı. İstanbul'daki Rus görevliler de bu kilise ile ilgili bir istekte bulduklarında Osmanlı Devleti bu talepleri dikkatle karşılayacaktı. İstanbul'un fethedildiği tarihten itibaren kilise bina edilmediği göz önüne alındığında bu Ortodoks Rumlara/Hristiyanların nazarında önemli bir gelişmeydi. Bu nedenle de Rusya'nın himayesinde olan Rumlara değil, bu kiliseydi. Köse, *a.g.e.*, s.140, 207; Roderic H. Davison da bu konuda Rusların 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile birlikte Galata'da bir kilise inşa etme hakkına sahip olduğunu belirtirken, kilisenin İstanbul'da bulunacak olan Rus elçisinin himayesi altında olacağını belirtmektedir. Ayrıca daha sonraki yıllarda, Rusların Rum Ortodoks kilisesini himaye etme hakkı daha sonraki yıllarda Osmanlı sultanlarının hakimiyetinde bulunan Rumlara da himaye etme gibi daha geniş kapsamlı bir iddianın temelini oluşturmuştur. Roderic H. Davison, "The 'Dosografa' Church in the Treaty of Küçük Kaynarca", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, Vol: 42, No: 1, 1979, 46. Roderic H. Davison'un yine bu konuda yapmış olduğu detaylı çalışması için bk: Roderic H. Davison, "Russian Skill and Turkish Imbecility: The Treaty of Kuchuk Kainardji Reconsidered", *Slavic Review*, Vol: 35, No: 3, Sep., 1976, ss.463-483.

⁵⁰ Köse, *a.g.e.*, s.206.;

Daha sonraki yıllarda da Ruslar, konsolosları aracılığıyla özellikle Osmanlı tebaası olan Rumlar üzerinde hakimiyet kurmak istemişler ve bu yönde faaliyetler yürütmeye başlamışlardır. Konsoloslar atandıkları yerlerde propaganda vasıtasıyla topraksız ve fakir halkı Rusya'ya göç ettirmek için mücadele etmişlerdir. Sinop'taki konsolosları aracılığı ile de şehirde bu yönde girişimlerde bulunmuşlar, Kırım yarımadasındaki yeni kurulan şehirlere nüfus göç ettirmek amacıyla Tayyar Paşa sonrasında Sinop'a sığınan dört binden fazla Müslim ve gayrimüslim halkın göçünü sağlamak için büyük gayret sarf etmişler hatta onlara Rus ordusunda hizmet etme teklifinde bulunmuşlardır.⁵¹

Sinop Rus konsolosunun bu faaliyetleri haricinde Samsun ve Trabzon'daki Rus konsolosları da çeşitli bahanelerle gitmiş oldukları yerlerde halkı etkilemek için çalışmalar yürütmüş ve propaganda yapmışlardır. Aynı zamanda gittikleri yerlerde halka Rus pasaportu dağıtarak onları etkilemeye çalışmışlardır. Tüm bu çalışmaların bir sonucu olarak 1884 senesinde Sinop'ta 150 Rum ve Ermeni köylü, Sinop konsolosu vasıtasıyla Rusya'ya göç etme talebinde bulunmuştur.⁵²

Sinop'ta ikamet eden ve Osmanlı tebaası olan bazı kimselerin Rusya tabiiyetine geçmek istemeleri XIX. yüzyılda sıkça karşılaşılan bir sorun olarak Osmanlı Devleti'ni meşgul etmiştir. Farklı nedenlerle⁵³ Rusya tabiiyetine geçmek isteyen bu kişilere Rus konsoloslarının da sahip çıktığı ve bazen olmayacak durumlarda dahi kanunsuz bir şekilde bu kimselerin desteklendiği anlaşılmaktadır. Bu hususta Osmanlı Devleti tebaasından olup, Sinop'un Arab Mahallesi'nde ikamet eden bazı kimselerin durumları bu konuya örnek teşkil eder niteliktedir.

Sinop'ta gayrimüslimlerin yaşamakta olduğu mahalleler arasında bulunan Arab Mahallesi⁵⁴ sakinlerinden altmış dokuzuncu hanede oturmakta olan

⁵¹ Yılmaz, *a.g.m.* ; s.15; Bay, *a.g.m.*, s.54.

⁵² Bay, *a.g.m.*, s.54; Rusya'nın iskân politikaları ve Osmanlı Rumlarının Rusya'ya göçleri için bkz. Eyyup Şimşek, "18. Yüzyılın Sonunda Rusya'nın İskân Politikaları ve Osmanlı Rumlarının Rusya'ya Göçü", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C: 31, S: 2, s.543-568.

⁵³ Tabiiyet değiştirmeyi isteyenlerin en büyük amacı yabancıların sahip oldukları haklardan faydalanabilmektedir. Bunun dışında ticaretle uğraşanlar ve Osmanlı hükümeti ile sorunları olanlar da tabiiyet değiştirmek istemekteydiler. İbrahim Serbestoğlu, "Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S: 29/Bahar 2011, s. 200.

⁵⁴ İbrahim Güler, Sinop'un toplam 27 mahallesi olduğundan bahseder. Bu mahalleler arasından 19 tanesinin Müslimlere, geriye kalan 8 mahallenin ise gayrimüslimlere ait olduğunu belirtir. Söz konusu bu mahaller ise *Arab, Ayaklıkenise (kilise), Ayakonstantin, Ayanikola, Ayatoturi, Balatlar, Meryemana* ve Kumbaşı mahalleleridir. Bu mahalleler içinde yer adı yer alan Balatlar için yazar, *Müslim ve gayrimüslimlerin meskûn olduğu bir mahalle* notunu da eklemektedir. Bu mahalleler ve Müslümanların yaşamakta olduğu diğer mahalleler hakkında detaylı bilgi için bk: İbrahim Güler, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Sinop (İdari Taksimat ve Ekonomik Tarihi)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1992, s.57-63; Mehmet Ali Ünal ise 1641 ve 1687-88 tarihli iki ayrı avarız defterleri üzerinden yapmış olduğu çalışması sonucunda

Kiryako, elli altıncı ve yine aynı mahallede yüzüncü hanede kayıtlı Yanaki, 1851/52 yıllarında ticaret için Anapa'ya gitmişlerdir. Bu kişilerin ödemeleri gereken vergiler kefilleri tarafından ödenmekteyken Yanaki'nin Rusya Devleti tabiiyetinden olduğu iddia edilmiş, eşi ve üç çocuğu ile birlikte Kiryako'nun ailesi de dahil olmakla birlikte Rusya konsolosunun bu kişileri Anapa'ya göndereceği reaya kocabaşlarından haber alınmıştır. Bu olayın duyulması ile hükümet, bu tarz durumlarda Bab-ı Ali'den izin alınmadığı müddetçe gitmelerine müsaade edilemeyeceğini konsolosa iletilmiştir.

Hükümetin konsolosa ilettiği bu mesajı cevaben konsolos, bu kişilerin gitmelerine izin verilmemesi durumunda sefarete bilgi vereceğini bildirmiştir. Ancak bu kişilerin bir gece vakti Eflak bandıralı Brasimakov isimli bir kaptanın gemisine binerek firar ettikleri haber alınmıştır. Aynı zamanda, bu defa Sinop'un Ayanikola Mahallesi sakinlerinden Yorgi ile Arab Mahallesi'nde oturmakta olan Oyartos'un da birkaç senedir yine ticaret için Anapa'ya gidip geldikleri ve benzer durumun onlar için de geçerli olduğu anlaşılmıştır. Bu şahıslar özelinde de ödemekle yükümlü oldukları vergilerini 1856 senesi sonuna kadar ödemekte oldukları ancak daha sonra Rus tabiiyetinden olduklarını öne sürerek *iâne-i askeriyelerini* vermek istemedikleri ortaya çıkmıştır. Hatta Yorgi'nin evini satıp ailesi ile birlikte Rusya'ya gideceği de kocabaşlar tarafından bildirilmiştir. Oyartos'un da benzer bir durumu olduğu ve Rusya himayesine sığınmasından dolayı sadece vergisini verip iâneyi vermek istemediği anlaşılmıştır. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Sinop Rus konsolos vekili Mikel'den durum hakkında bilgi talep edilmiştir. Aynı zamanda Oyartos Rus himayesine sığınmış olsa da Yorgi'nin böyle bir durumunun dahi olmadığından kendisi hakkında inceleme yapılması istenilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda ailesiyle birlikte Anapa'ya kaçtığı ve konsolos vekilinin de kendisine pasaport verdiği tespit edilmiştir.⁵⁵

Yine Osmanlı tabiiyetinden olup Sinop nüfus defterlerinde kayıtlı bulunan Rum milletinden kırk kadar kişinin bir süredir Rus tabiiyetine dahil oldukları gerekçesiyle vergi ve cizyelerini vermeme konusunda ısrar ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu vergilerin tahsili için ise şahısların *zimet-i miriyeleri* talep edildiğinde Rusya'nın Sinop konsolos vekili Mösyö Mikel de olaya müdahil olmuştur. Söz konusu kişilerin sahip oldukları emlakların senelik vergileri için yüzer kuruştan başka bir şey vermeyecekleri hususunda yazışmalar gerçekleşmiştir. Fakat Mösyö Mikel'in bu konudaki ısrarlı tavırlarını sürdürmesi

Sinop'ta bulunan Rum mahallelerinin Meryem Ana, Aya Nikola, Ayakluca Kilise, Balat Kilise, Aya Kostantin ve Arap isimleriyle kayıtlarda yer aldığını tespit etmiştir. Bu mahalleler arasında Rumların en fazla oturmakta oldukları yer ise Arap mahallesidir. Arap mahallesinde 1641 senesinde 69, 1687-88 yıllarında ise 59 hane Rum nüfus Arap mahallesinde yaşamaktadır. Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Devrinde Sinop*, Isparta 2008, s.110,111.

⁵⁵ BOA, HR. MKT 251/95, 11 Muharrem 1275 (21 Ağustos 1858).

üzerine bu kişilerin Osmanlı Devleti tebaası oldukları belirtilerek konsolos vekilinin taleplerinin ve ısrarlı tavırlarının devletin iç işlerine müdahale etmek anlamı taşıdığından hoş karşılanmadığı iletilmiştir.⁵⁶

Her ne kadar Osmanlı idarecileri konsolos vekiline durumu ifade ederek taleplerinin kanunlara aykırı olduğunu iletmış olsalar da konsolos vekili bu husustaki ısrarlarını sürdürmeye devam etmiştir. Hatta konunun kendi istediği yönde çözümlenmemesi durumunda İstanbul'a gideceğini bildirmiştir. Söz konusu bu kişilerden Trabzon, İstanbul ve ticaret için Rusya'ya gidip gelecek olanlara konsolos vekili tarafından bizzat pasaport verildiği hatta konağı önünden bu şahısları kendi kayığıyla vapur ve gemilere naklederek kaçmalarına yardımcı olduğu yapılan çalışmalar neticesinde tespit edilmiştir. Osmanlı Devleti tarafından bu şahıslara mürur tezkeresi verilmedikçe başka bir mahalle gidemeyeceklerinin ifade edilmesine rağmen şahısların Rus tebaasından olduğu bu nedenle kendisinin de Rusya Devleti'nin bir görevlisi olarak bu kişilere izin verebileceğini ifade etmiştir. Osmanlı Devleti yetkilileri konsolos vekilinin ısrarları karşısında eğer önlem alınmazsa diğer milletlerden kişilerin emniyet ve asayişinin de zarar göreceğini belirtmişlerdir. Bu konu hakkında daha önce de vilayetten ilgili birimlere bilgi verildiği ancak bu konuda ivedilikle önlem alınmadığı da anlaşılmaktadır.⁵⁷ Rus konsolos vekilinin Osmanlı tebaası kişiler üzerindeki propaganda faaliyetleri sonucunda H.1274-1277 (M.1857/58-1860/61) yıllarında tabiiyet değiştirenlerin listesi aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: 1857/58 - 1860/61 senelerinde Himayeye Dahil Olanlar⁵⁸

Sene	Mahalle	Hane	No	İsim	Borç
1274	Arab Mahallesi	54	1	Engeloğulları Bedos ve Yanaki	731
1274	Arab Mahallesi	66	1	Çalioğlu Kıryako bin Dimitri	986
1274	Arab Mahallesi	105	1	Gerzeliolu Preşkove bin Hristo	788
1274	Arab Mahallesi	103	1	Küçük Konstanti oğlu Yanaki bin	763
1274	Ayanikola Mahallesi	62	1	Delioğlan oğlu Zahriye bin Trandakil	501
1275	Arab Mahallesi	87	1	Mavridi oğlu Yani bin Hristo	656
1275	Arab Mahallesi	60	1	Altıok oğlu Preşkove bin Konstanti	755
1275	Meryem Ana Mah.	28	1	Hontuloğlu İstavri bin Yordan	606
1275	Meryem Ana Mah.	16	1	Domuzoğlu Yanaki bin Preşkove	733
1275	Ayanikola Mahallesi	23	1	Simyon oğlu Konstantin bin Penayot	578
1275	Ayanikola Mahallesi	20	1	Liye oğlu Simyon bin Liye	626
1275	Ayanikola Mahallesi	32	1	Cankonoğlu Sova bin Todori	503
1275	Ayanikola Mah.	30	1	Çuvalcıoğlu Dimitri bin Yanaki	733

⁵⁶ BOA, HR.SYS 1362/16, 19 Rebiülâhir 1277 (4 Kasım 1860).

⁵⁷ BOA, HR.SYS 1362/16, 19 Rebiülâhir 1277 (4 Kasım 1860).

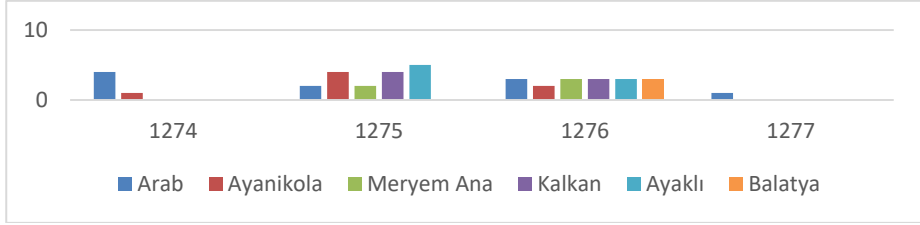
⁵⁸ BOA, HR. MKT 415/63, 7 Eylül 1278 (19 Eylül 1862).

1275	Kalkan Mahallesi	64	1	Çuvalcıoğlu Vasil bin Konstanti	475
1275	Kalkan Mahallesi	76	1	Avram oğlu Yanaki bin Vasil	536
1275	Kalkan Mahallesi	44	1	Hifafoğlu Mihai bin Hristo	556
1275	Kalkan Mahallesi	22	1	Kemancıoğlu Preşköve bin Timitri	758
1275	Ayaklı Mahallesi	54	1	Papas Nazarioğlu Yanaki bin	631
1275	Ayaklı Mahallesi	39	1	Şamoğlu Yeğni Yanaki bin Konstanti	431
1275	Ayaklı Mahallesi	40	1	Şamoğlu Yorgi bin Aleksis	343
1275	Ayaklı Mahallesi	24	1	Liyeoğlu Yani bin Hristo	941
1275	Ayaklı Mahallesi	16	1	Varilcioğlu Toro bin Yanaki	461
1276	Arab Mahallesi	49	1	Koçoğlu Panayot bin Yorgi	554
1276	Arab Mahallesi	101	1	Papasoğlu Kiryako bin Tanas	385
1276	Arab Mahallesi	70	1	Kunduzaoğlu Preşköve bin Nikola	471
1276	Meryem Ana Mah.	2	2	Ördeklioğlu Hristo bin Yorgi	331
1276	Meryem Ana Mah.	73	1	Yeğni Nikola bin Aleksis	341
1276	Ayanikola Mahallesi	50	1	Cezayirlioğlu Palas bin Kiryako	283
1276	Balatya Mahallesi	10	1	Katvanoğlu Dimitri bin Simyon	558
1276	Balatya Mahallesi	5	1	Kotukoğlu Yorgi bin Aleksandri	603
1276	Balatya Mahallesi	9	1	Burguloğlu Yorgi bin Konstanti	481
1276	Kalkan Mahallesi	1	1	Aksakallıoğlu Konstanti bin Yordan	773
1276	Kalkan Mahallesi	42	1	Sova bin Yorgi	476
1276	Kalkan Mahallesi	29	2	Baklacioğlu Simyon bin Yorgi	356
1276	Ayaklı Mahallesi	42	1	Sakaoğlu Konstanti bin Yanani	298
1276	Ayaklı Mahallesi	65	18	Alaçamlıoğlu Konstanti bin Konstanti	283
1276	Ayaklı Mahallesi	65	8	Darıcıoğlu Yorgi bin Konstanti	491
1276	Meryem Ana Mah.	21	1	Bindalioğlu Dimitri bin İstavri	503
1276	Ayanikola Mahallesi	41	1	Simyon ve karındaşı Yani bin	551
1277	Arab Mahallesi	53	1	Gebetaşoğlu Preşköve bin Dimitri	251

Yukarıda 1274, 1275, 1276 ve 1277 senelerinde Sinop'un muhtelif mahallelerinde ikamet ederken Rus himayesine geçenlerin kayıtları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde tabiiyet değiştiren Sinop Rumlarının Arab, Ayanikola, Meryemana, Kalkan, Ayaklı ve Balatya mahallelerinde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu mahallelerde ikamet edenler arasında Rus himayesine geçmek isteyenlerin en çok olduğu mahallenin Arab Mahallesi'dir. Arab Mahallesi'ni sekiz kişi ile Ayaklı Mahallesi takip etmektedir. Bunların ardından yedişer kişi ile Ayanikola ve Kalkan Mahalleleri gelmektedir. Meryemana Mahallesi'nde ise Rus himayesine geçmek isteyenlerin sayısı beştir. Son olarak, Balatya Mahallesi'nden de üç kişinin olduğu tespit edilebilmektedir.

Aşağıda yer alan grafikte ise yıllara göre söz konusu mahallelerde ikamet edip Rus himayesine geçenlerin sayısal göstergeleri yer almaktadır.

Grafik 1: Yıllara Göre Rus Himayesine Geçen Rumların Mahallelere Dağılımı

Grafikten anlaşılacağı üzere, 1274 senesinde yalnızca Arap ve Ayanikola Mahalleleri'nde ikamet edenler arasında toplam beş kişi Rus himayesine geçmiştir. 1275 yılında ise Balatya hariç diğer tüm mahallelerden Rus himayesine geçenlerin olduğu görülebilmektedir. Bu mahalleler arasında beş kişiyle Ayaklı Mahallesi öne çıkmaktadır. Ayanikola ve Kalkan Mahalleleri'nden dörder, Arab ve Meryemana Mahalleleri'nden ise ikişer kişinin olduğu tespit edilmiştir. 1276 yılında ise bu defa her mahallenin grafikte sayısal olarak karşılık bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayanikola Mahallesi'ndeki iki kişi dışında diğer mahallelerden üçer kişinin olduğu tespit edilmiştir. Tabiiyet değiştirmek isteyenlerin en az olduğu yıl ise 1277 senesi olmakla birlikte Arab Mahallesi'nden yalnızca bir kişinin Rus tabiiyetine geçtiği anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki tabloda isimleri yer alan hane sahipleri, nüfus defterlerine kayıtlı olmalarına rağmen, Rusya Devleti himayesine dahil olmuşlardır. Rus tabiiyetinde buldukları iddiasıyla da ödemeleri gereken vergilerini ödemişler buna karşılık olarak Rus konsolos vekilinin emriyle senede hane başına yüz kuruş vermişlerdir. Ancak geriye kalan toplam yirmi iki bin doksan kuruş zimmetlerine işlenmiş ve bu miktar her sene artmıştır. Osmanlı Devleti'ni endişelendiren en önemli hususlardan birisi Rus himayesine geçenlerin sayısının artarak devam etmiş olmasıdır. Bu durumun devam etmesi halinde ise daha çok kişinin vergilerini ödemeyecek olması ve Rus himayesine geçmek istemesi kaçınılmaz görünmektedir. Rus konsolos vekilinin Rum milletini bu konuda teşvik etmesi acilen bir önlem alınması gerekliliğini daha çok hissettiren bir diğer unsur olarak kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır.⁵⁹

Yaşanan bu gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti yetkilileri öncelikle Sinop Rus konsolos vekilinin bölgede yaşayan Rumlara karşı olan tutumunun devletin iç işlerine müdahale etmek anlamına geldiğinden bu durumun sonlandırılması için girişimde bulunmuşlardır. Özellikle de konsolos vekilinin bölgedeki Rumlara kanunsuz bir şekilde himaye ile vergilerini ödemelerine engel olduğu sefarete bildirilmiştir. Ancak sefaretten alınan cevapta suçla-

⁵⁹ BOA, HR. MKT 415/63, 7 Eylül 1278 (19 Eylül 1862).

maların asılsız olduğu, konsolos vekilinin görevi haricinde bu tarz hareketlerde bulunmadığı ve söz konusu ailelerle de bir ilişkisinin olmadığı bildirilmiştir.⁶⁰

Her ne kadar sefaretten bu yönde bir cevap alınmış olsa da gerçekleştirilen yazışmalardan olay hakkında incelemelerin devam ettiği anlaşılmaktadır. Söz konusu hanelerde yaşayanların bazılarının Rusya'ya ticaret maksadıyla gidip geldikleri, bazen de belirli süreyle orada kaldıkları kayıtlarda yer almaktadır. Özellikle bu husus üzerine yapılan incelemeler sonucunda ortaya çıkan raporda, bir kişinin elinde Rus pasaportu olmasının o kişinin Rus tabiiyetinde olduğuna dair bir delil oluşturmadığını, hane halkının da Rusya'ya hiç gitmediği, gitmiş olsa bile en az beş sene orada oturmadıkları durumda bu kişilerin Osmanlı tabiiyetinden sayılmaları gerektiği bildirilmiştir.⁶¹

Sinop'taki Osmanlı tebaasından bazı Rumların Rusya tabiiyetine geçmek istemeleri gibi XX. yüzyılın başlarında da Rusya tabiiyetinden Osmanlı tabiiyetine geçmek isteyen kimselerin de bulunduğu anlaşılmaktadır. Batum'da yaşamaktayken 1903 senesinde pasaport ile İstanbul'a gelen ve üç ay sonra da Sinop'un Değirmencili köyündeki akrabalarının yanına gitmiş olan Batumlu Hüseyin bu kişilerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen Batumlu Hüseyin, Sinop'taki akrabalarının yanında iskân olunarak Osmanlı tabiiyetine geçmiş ve sonraki senelerde de yabancı bir devletin tabiiyeti iddiasında bulunmayacağına ve başka bir yere gitmeyeceğine dair senet sunmuştur.⁶²

Batumlu Hüseyin'in Osmanlı tabiiyetine geçmesinin ardından yine aynı şekilde tabiiyet değiştiren kişiler olmuştur. Özellikle I. Dünya Savaşı yıllarında Rusya tabiiyetinden olan Sinoplu Rumlar Osmanlı tabiiyetine geçmek için müracaatta bulunmuşlardır. Bu kapsamda Rusya tebaası olan sekiz kişi ile diğer bazı ecnebilerin tabiiyet değişikliği girişiminde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kişilerin başvurularının kabulünü takiben de yine üçü Kafkasyalı İslam, ikisi Rum olmak üzere Rusya tebaasından beş kişi daha başvuruda bulunmuştur. Başvuran bu kimselerin bir kısmının Sinop'a yerleştikleri anlaşılmaktadır. Aralarında ticaretle uğraşan kimselerin de olduğu bu kişilerden bazıları karısını, çocuklarını ve hatta kayınvalidesini de Osmanlı tabiiyetine geçirme talebinde bulunmuştur. Bu kişilerin taleplerinin kabulleri ile birlikte daha fazla sayıda kişinin bu yönde müracaatta bulunması da o dönem olağan görülmüştür.⁶³

⁶⁰ BOA, HR. MKT 421/43, 8 Kânûn-ı Evvel 1278 (20 Aralık 1862).; BOA, HR. MKT 415/63, 5 Rebîülevvel I 1279 (31 Ağustos 1862).; BOA, HR. TO 287/44, 8 Teşrîn-i Sani 1278 (20 Kasım 1862).

⁶¹ BOA, HR. TO 366/82, 19 Şubat 1298 (3 Mart 1883). Osmanlı tabiiyetinden çıkmak izne bağlıydı. Tabiiyet değişikliği için ired-i seniyye alınması da zorunluydu. İrade-i seniyye olmadan tabiiyet değişikliği iddiasında bulunanların yeni tabiiyetlerini Osmanlı hükümeti kabul etmeyebilirdi. Bu şekilde ecnebi tabiiyeti iddiasında bulunanlara Osmanlı tebaası muamelesi yapılabileceği gibi Osmanlı tabiiyetinden ıskatları da gerçekleştirilir ve bu hak kanunen Osmanlı hükümetine verilmişti. İbrahim Serbestoğlu, *Osmanlı Kimdir*, İstanbul 2014, s.71.

⁶² BOA, DH. MKT 823/35, 04 Zilhicce 1321 (21 Şubat 1904).

⁶³ BOA, DH. ŞFR 452/133, 26 Teşrîn-i Sani 1330 (9 Aralık 1914).

Rus tabiiyetinde bulunup Sinop'ta ikamet eden ve Osmanlı tabiiyetine geçmek isteyenlerin sayısının 1916 yılı itibariyle daha da arttığı gözlemlenmektedir. Batumlu Bayraktaroğlu Mehmet Ali, Kadimağaoğlu Halil Şükrü, Yelekçioğlu Ali, Şamil oğlu Rıza bin Şaban ve Mahmutoğlu Arslan eşleri ve çocuklarıyla birlikte tabiiyet değiştirmek için başvuruda bulunmuşlar ve bu yöndeki talepleri kabul görmüştür.⁶⁴ İsimleri zikredilen bu kişilerin muhtelif tarihlerde aileleriyle birlikte Osmanlı topraklarına gelerek Sinop'un Sinecan, Avdan ve Değirmencili köylerine yerleştikleri ve Osmanlı tabiiyetine geçmelerinde bir engel olmadığı yapılan incelemeler sonucunda ortaya konulmuştur. Ancak bu kişilerin başvuruları maliye ve askeriyeye hususlarında herhangi bir muafiyet sağlanmamak şartıyla kabul edilmiştir.⁶⁵

4. Rusların Sinop'ta Rasathane İnşası Girişimleri

Rus ve diğer Avrupalı devletlerin vapurları Karadeniz'de ticari faaliyetlerini sürdürürken olumsuz hava koşullarından korunmak ve ticaret yapmak için Sinop limanına uğramaktaydılar. Sinop limanının korunaklı yapısı Karadeniz'in zor deniz şartlarında gemiler için önemli bir sığınaktı. Özellikle denizin dalgalı olduğu kış dönemlerinde gemiler ilerlemekte zorlanırken bazen de olumsuz hava koşuluyla mücadele edemeyen gemiler batmaktaydı.⁶⁶ Bu nedenle hava durumunun önceden bilinebilmesi bu tür aksaklıkların önlenbilmesi adına oldukça önemliydi. Ruslar da Karadeniz sahil kentlerindeki hava durumunu takip edebilmek amacıyla şehirde uygun bir konumda Petersburg Rasathanesi ile koordineli çalışacak bir şube açmak istemişlerdir. Sinop ile olan ilişkilerinden ve Sinop'ta uzun zamandır temsilci bulundurmalarından dolayı söz konusu rasathane şubasını Sinop'ta kurma düşüncesi ortaya çıkmıştır. Gerçekleştirilen yazışmalar neticesinde Karadeniz sahil kentlerine ait hava durumları hakkında Petersburg'daki merkez rasathaneye haberleri iletmek üzere açılacak olan bu şubenin Sinop'ta konumlandırılmasına karar verilmiştir. Bununla ilgili

⁶⁴ Bayraktaroğlu Mehmet Ali'nin oğlu Mevlüt, karısı Sultan; Kadim Ağa oğlu Halil Şükrü'nün karısı Zeliha; Yelekçioğlu Ali'nin oğlu Tufan, karısı Rahime; Mahmutoğlu Arslan'ın karısı Safiye'dir. *BOA*, DH. EUM. ECB 6/21, 19 Kânûn-ı Sani 1331 (1 Şubat 1916).

⁶⁵ *BOA*, DH. EUM. ECB 6/21, 24 Şubat 1331 (8 Mart 1916). Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nden yazılan bir kayda göre; Bayraktaroğlu Mehmet Ali Sinecan köyüne, Yelekçioğlu Ali Avdan köyüne, Kadim Ağa oğlu Halil Şükrü ise Cami-i Kebir mahallesine tescil edilmişlerdir. *BOA*, DH. EUM. ECB 6/21, 23 Şaban 1334 (25 Haziran 1916). Bu kişilerin tescil işlemlerinin tamamlanmasının ardından ise Batum'un Murgul kazasına bağlı Civan köyünden olan ve Sinop'a gelerek Değirmencili köyüne yerleşen Şamil oğlu Rıza bin Şaban ve eşinin tescil işlemleri de yine aynı köy için tamamlandığı bildirilmiştir. *BOA*, DH. EUM. ECB 6/21, 2 Zilkade 1334 (31 Ağustos 1916).

⁶⁶ 1850 yılında Rus kaptan Ligori'nin gemisi Cide'nin Aydos iskelesinde karaya oturmuştur. Kaptan bu durumu haber vermek ve yardım talep etmek üzere Sinop Rus konsolosunun yanına gitmiştir. *BOA*, A.MKT.UM 8/18, 29 Rebülevvel 1266 (12 Şubat 1850). 1862 yılında ise bu defa bir İngiliz tüccar gemisi Sinop limanındaki hava muhalefeti nedeniyle kıyıya çıkmış ve taşımakta olduğu ürünler denize dökülmüştü. *BOA*, HR. MKT 297/11, 5 Ramazan 1278 (6 Mart 1862).

gereken işlerin takibi ve sorumluluğu da Sinop Rusya konsolos vekiline verilmiştir. Sinop'taki bu rasathane şubesinde toplanacak hava durumu havadislerinin konsolos vekili vasıtası ile her gün telgraf yoluyla Petersburg'a iletilmesi planlanmış ayrıca Osmanlı yetkililerinden de konsolos vekiline kolaylık sağlanması konusunda yardımcı olunması talep edilmiştir.⁶⁷

Konsolos vekiline kolaylık sağlanması hususunun Osmanlı yetkililerince tam manasıyla anlaşamadığı, bu hususta talep edilen kolaylığın ne gibi durumlar için istenildiğinin sorulmasından anlaşılmaktadır. Bunun üzerine Rusya'nın güneyinde yer alan şehirlerdeki hava durumları hakkında hızlı haber almanın gemilerin seyri için önemli olduğu bu nedenle Sinop'ta bir rasathane şubesi kurulması istenildiği, buradan toplanan havadislerin ise telgrafla konsolos vekili tarafından Petersburg'daki rasathaneye yollanacağı tekrar bildirilerek kendisine zorluk çıkarılmaması talep edilmiştir. Bu husus muhtelif zamanlardaki yazışmalarda da tekrarlanmıştır.⁶⁸

Her ne kadar Rusya Sefaretince Sinop'taki rasathane şubesinde elde edilecek bilgilerin telgraf yoluyla Petersburg'a gönderilmesi hususunda izin verilmesi için Osmanlı resmî makamlarına başvuru yapılmış olsa da bu konunun kolaylıkla halledilemediği anlaşılmaktadır. Mevzunun *ahvâl-i semâviyye* hususunda olmasından bu tarz telgrafnamelerin telgraf merkezlerinden kabul edilip edilemeyeceği bu defa sadarettten nezarete sorulmuştur. İlgili nezaret ise talimatname gereğince bu tarz haberlere dair telgrafların imparatorlukta bazı telgraf merkezlerinden yalnızca Rasathane-i Amire'ye iletilebildiği ve ecnebi devletlerin rasathanelerine de yine Rasathane-i Amire aracılığı ile bilgi paylaşılabilirdiğini bildirilmiştir.⁶⁹

Nezaretten verilen bu cevap Rusları memnun etmemiş olsa da rasathane şubesinin kurulabilmesi için gerekli gördükleri çalışmalara devam etmişlerdir. Sinop'taki tesiste elde edilecek bilgilerin Petersburg Rasathanesi'ne ulaştırılması noktasındaki ısrarlar devam ederken bir taraftan da rasathane şubesi için gerekli olan malzemeler konusu da gündeme gelmiştir. Barometreye benzeyen küçük bir aletin Sinop'a gönderildiği ve sahilde çeşitli noktalarda bu alet yardımıyla deniz suyu seviyesinin ölçüleceği bildirilmiştir. Meclis-i Vala'da konuşulan bu konu hakkında söz konusu rasathane şubesinin elde edeceği bilgilerden Rasathane-i Amire'nin de istifade edebileceği ve hava durumuyla ilgili konularla Rusya haricinde diğer devletlerin de alakadar olduğu gündeme gelmiştir. Aynı zamanda bu husus Rasathane-i Amire müdürü Coumbary⁷⁰ ile de istişare edilmiş her ne kadar konsolos vekilinin doğrudan doğruya Petersburg Rasathanesi ile telgraf yoluyla haberleşmesinde bir mahzur yok ise de rasathaneye

⁶⁷ BOA, HR. TO 293/40, 10 Nisan 1304 (22 Nisan 1888).

⁶⁸ BOA, DH. MKT 1506/99, 18 Nisan 1304 (30 Nisan 1888).; BOA, DH. MKT 1544/99, 13 Muharrem 1306 (19 Eylül 1888).; BOA, MV, 36/16, 16 Muharrem 1306 (22 Eylül 1888).

⁶⁹ BOA, Y.PRK.A 5/11, 3 Safer 1306 (9 Ekim 1888), 1 Teşrin-i Evvel 1304 (13 Ekim 1888).

⁷⁰ 1868 yılında kurulan Rasathane-i Amire'nin ilk müdürüdür. Salim Aydüz, "Kandilli Rasathanesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: 24, İstanbul 2001, s.301.

çekeceği telgrafları Dersaadet aracılığı ile göndermesi durumunda Rasathane-i Amire'nin de hava durumundan zamanında haberdar olacağı ifade edilmiştir. Sonuç olarak konsolos vekilinin Petersburg'a yazacağı telgrafnamenin Dersaadet vasıtasıyla ve bir nüshasının da Rasathane-i Amire'ye verilmesi şartıyla yazılabileceğine ve söz konusu aletin de sahilde muayenesine ruhsat verileceği bildirilmiştir.⁷¹

Sinop'ta açılacak olan söz konusu rasathane için gerekli malzemelerin temini konusunda ise Rasathane-i Amire müdürü Coumbary Efendi ve Posta ve Telgraf Nezareti muavini Emil Efendi⁷² ile gerekli görüşmeler yapılmış ve bir pusula hazırlanmıştır.⁷³ Yapılan çalışmalar ve incelemeler neticesinde gerekli malzemelerin Paris Rasathanesi'nin denetiminde Fransa'dan temin edilmesi kararlaştırılmıştır.⁷⁴ İhtiyaç duyulan malzemelere ait bilgileri ihtiva eden liste aşağıdaki gibidir.

Tablo 2: Sinop'ta İnşa Olunacak Rasathane Şubesi İçin İhtiyaç Duyulan Alet Listesi⁷⁵

Malzemenin Cinsi	Adet	Bedeli (Frank)
Barometre	5	550
Azami mikyası'l harare ⁷⁶	1	70
Asgari mikyası'l harare	1	
Adi termometre	6	120
Termometre levhası	6	36
Fırıldak	3	30
Taksimatlı şişeli mikyası'l harare	3	120
Toplam		926

Tablodan anlaşılacağı üzere Sinop rasathane şubesi için yedi parça temel ihtiyaç malzemesine gerek duyulmaktadır. Bunlar arasında en pahalı malzemenin barometre olduğu anlaşılmaktadır. Tüm malzemelerin toplam bedeli 926 frank iken toplamda beş adet barometrenin bedeli 550 frank tutmaktadır. Bu

⁷¹ BOA, MV 40/38, 12 Şubat 1304 (24 Şubat 1889).; BOA, İ.MMS 103/4382, 19 Şubat 1304 (3 Mart 1889).

⁷² Emile Lacoine, Süveyş Kanalı'nın açılması sırasında Mısır'a gelmiş ve orada çalışmış bir Fransız mühendistir. Süveyş kanalı hafriyatında bir iş bulmak için Paris'ten Mısır'a İstanbul yolu ile giderken İstanbul'da Fransız telgrafçılarla görüşmüş, bunlar da Mısır'a gideceğine İstanbul'da telgraf hizmetine girmesinin daha iyi olacağı noktasında Lacoine'ı ikna etmişler ve böylece Feyzi Efendi'nin müdürlüğünde telgraf hizmetine girmiştir. Eğitimci yönüyle de öne çıkan Emile Efendi, Telgraf Mektebi'nde dokuz kısım olarak gösterilen elektrik ve telgraf dersleri vermiştir. Tanju Demir, "Osmanlı Haberleşme Kurumunda Yabancı Uzmanlar ve Emil Locaine Efendi", *Kebikeç*, S.19, 2005, s.47.

⁷³ BOA, MV 44/41, 8 Haziran 1305 (20 Haziran 1889).

⁷⁴ Kübra Fettahoğlu, *Rasathane-i Amire (1868-1922)*, Ankara 2019, s.80.

⁷⁵ BOA, İ.MMS 105/4480, 11 Haziran 1305 (23 Haziran 1889).

⁷⁶ Termometre.

malzemelerin ücretlerinin ise maarif bütçesinden karşılanması hususunda izin verilmiştir.⁷⁷ Ancak II. Abdülhamid Osmanlı ülkesinde bu tarz bir tesisin yabancı bir devlet tarafından açılmasını devletin prestiji açısından uygun bulmamış ve Sinop'ta açılacak olan şubenin Osmanlı Devleti tarafından kurulmasını, bu hususun da Rusya Sefareti'ne bildirilmesi istemiştir.⁷⁸

4.Sinop'a Gelen Rus Ziyaretçiler

Sinop Mutasarrıflığı'ndan alınan bir şifreli telgraf haziran ayının on üçüncü günü bir Rus vapurunun Sinop'a geldiğini haber vermektedir. Bu olayı değerli kılan ve gizli bir şekilde bildirilmesine sebep olan durum söz konusu vapurdan inen Rus tebaasından üç kişidir. Bu kişilerin kimler oldukları ve hangi amaçla Sinop'a geldiklerinin anlaşılması ise yerel yetkilileri bir hayli meşgul etmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde eşkalleri ve isimleri tespit edilen bu kişilerden en küçük olanı Mösyö Mihail Vinogradof isminde on dokuz yaşında orta boylu, mavi gözlü ve sakalsız bir kimsedir. Orta boylu, ela gözlü, sarı bıyıklı ve sakallı olan ise otuz sekiz yaşındaki Mösyö Otto Zinofoski'dir. Otuz dokuz yaşında yine Rusya tebaasından orta boylu kumral bıyıklı, mavi gözlü ve sakallı olan kişinin de Mösyö Lodanin Koli adındaki bir kişi olduğu tespit edilmiştir.⁷⁹

Yapılan incelemelerin ardından hem isimleri hem de eşkalleri tespit edilmiş olan bu kişilerin Almanya'da bulunan Frankfurt Cemiyet-i İlmiyesi tarafından İnebolu, Sinop, Samsun ve Trabzon taraflarının toprak yapısı hakkında inceleme yapmak üzere görevlendirildikleri anlaşılmıştır.⁸⁰ İnebolu yoluyla Trabzon'a gitmek istemişler ve bunun için de kaldıkları oteldeki Fransız hademenin yardımıyla İstanbul'da bulunan Rusya kaçılarıyasından ayrı ayrı mürur tezkiresi almışlardır. Aynı zamanda bu kişilerin seyyah sıfatını haiz oldukları ve yanlarında bulunan tezkireleriyle Anadolu sahillerinin iç kısımlarını da gezecekleri belirtilmektedir. Her ne kadar bu şahıslar seyahat maksadıyla hareket ediyor görülseler de gizli bir amaçları olup olmadığı hakkında şüphe doğmuştur. Bu nedenle haklarında daha detaylı bilgiye ihtiyaç duyulmuş, nereye

⁷⁷ Sinop rasathanesi için ihtiyaç duyulan 926 frankın maarif bütçesinin ikinci kısmının birinci faslının dokuzuncu maddesinde belirtilen beş yüz bin kuruştan karşılanması uygun bulunmuştur. *BOA*, MV 44/41, 8 Haziran 1305 (20 Haziran 1889); *BOA*, İ.MMS 105/4480, 11 Haziran 1305 (23 Haziran 1889).

⁷⁸ Fettahoğlu, *a.g.e.*, s. 79.

⁷⁹ *BOA*, Y.PRK. BŞK 13/40, 9 Haziran 1304 (21 Haziran 1888).

⁸⁰ Rusya Sefareti'nden söz konusu kişilere İnebolu, Sinop, Samsun ve Trabzon'da yapacakları incelemeler esnasında kolaylık sağlanması hususunda taktir verilmiştir. Ancak ilgili makamlardan Hariciye Nezareti'ne verilen cevapta Rusyalıların gidecekleri yerlerin önemine binaen şu an böyle bir inceleme için izin verilemeyeceği ve bu konunun ileri bir tarihe ertelenmesinin uygun olacağı bildirilmiştir. *BOA*, DH.MKT 1521/16, 21 Haziran 1304 (3 Temmuz 1888); *BOA*, DH.MKT 1544/99, 13 Muharrem 1306 (19 Eylül 1888).

gittikleri ve oralarda ne yönde hareket ettiklerinin tespit edilmesi talep edilmiştir.⁸¹

Bu kişilerle ilgili olarak Rusya Sefareti tarafından da ilgili mercilere seyahatleri esnasında zorluk çıkarılmaması için başvuruda bulunulmuştur.⁸² Hal ve hareketleri yetkililerce takip edilen bu üç kişi, Sinop'a geldikten iki gün sonra vapurdan çıkarak şehirdeki hapishaneyi gezmek istemişlerdir. Ancak kendilerine bu konuda müsaade gösterilmemesi üzerine yalnızca çarşıda gezerek tekrar vapurlarına dönmüşlerdir.⁸³ Şahısların Sinop'ta altı gün kaldıkları ve bu süre zarfında şehrin farklı mahallerini gezdikleri anlaşılmıştır. Kafalarına şapka yerine fes takarak bazen konsolosun oğluya bazen hizmetçisiyle bazen de konsoloshane sorumlusu ile birlikte etrafı dolaşmışlardır. Gezmiş oldukları bu yerlerde bulunan istihkamları da uzaktan gözetlemişlerdir. Sinop Rusya konsolosu ile de temasa geçen kişiler, konsoloshane tercümanı aracılığı ile mürur tezkirelerini Samsun üzerinden Trabzon'a gitmek üzere vize ettirmişlerdir.⁸⁴

Sinop'a geldikleri vapur ile bu defa Trabzon'a gitmek üzere yola çıkmışlar, bu yolculukları hakkında Kastamonu Vilayeti'nden şifreli bir telgrafla Trabzon Vilayeti'ne hemen bilgi verilmiştir. Söz konusu kişiler hakkında Sinop'ta olduğu gibi Trabzon'da da farklı birtakım işlerin peşinde olmalarından şüphe duyulduğu için takip edilmeleri istenilmiştir. Trabzon'un yüksek mevkilerinde yanlarında bulunan bazı aletlerle birtakım incelemeler yaptıkları bu takip esnasında tespit edilmiştir. Ancak bu hususta bilgi aktaran vesikada dikkati çeken durum Trabzon'da üç kişi olarak değil, iki kişi olarak kayıtlara geçmiş olmalarıdır.⁸⁵

Trabzon'da bulunan kişiler hakkındaki tahkikat devam ederken, Rusya konsolosu ile iletişime geçtikleri, konsolos ile gerçekleştirdikleri görüşme esnasında ormanlarda birtakım incelemelerde bulunmak üzere dolaştıklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda bu çalışmaları esnasında gittikleri yerlerin resimlerini de almışlardır. Yanlarında olmayan arkadaşlarının ise Sinop'ta hastalandığını ifade etmişlerdir.⁸⁶

⁸¹ BOA, Y.PRK. BŞK 13/40, 9 Haziran 1304 (21 Haziran 1888); BOA, Y.PRK. BŞK 13/40, 11 Haziran 1304 (23 Haziran 1888).

⁸² BOA, MV 36/16, 13 Muharrem 1306 (19 Eylül 1888).

⁸³ BOA, Y.PRK. BŞK 13/40, 8 Zilkade 1305 (17 Temmuz 1888). Bu konuyla ilgili yine bir başka vesikada isimleri ve eşkalleri belirlenmiş olan bu üç kişinin İnebolu yoluyla Trabzon'a gitmek üzere haziranın dokuzuncu günü Rusya kaçılarıyasından ayrı ayrı tezkire aldıkları ve amaçlarının seyahat etmek olduğu belirtilmiş olsa da yine de gizli bir amaç içinde olduklarından şüphelenildiği defaatle bildirilmiştir. Bu nedenle de her nereye gidecek olurlarsa hal ve hareketlerinin gözetim altında tutulmasının gerekliliği vurgulanmış, bu konuda özellikle Kastamonu ve Trabzon Vilayetlerine bilgi verilmiştir. BOA, Y.PRK.BŞK 13/40, 2 Temmuz 1305 (14 Temmuz 1889).

⁸⁴ BOA, Y.PRK. BŞK 13/40, 25 Haziran 1304 (7 Temmuz 1888).

⁸⁵ BOA, Y.PRK. BŞK 13/40, 6 Temmuz 1304 (18 Temmuz 1888).

⁸⁶ BOA, DH. MKT 1523/63, 7 Temmuz 1304 (19 Temmuz 1888).

1895 yılında ise bu defa Rusya hükümeti tarafından İstanbul'da kurulmuş olan Âsâr-ı Âtîka Mektebi direktörü Rus Profesör Uspenski'nin bazı incelemeler için Sinop, Samsun ve Trabzon gibi Karadeniz kentlerini gezeceği, bu nedenle kendisine kolaylık sağlanması Rus Sefareti'nden Hariciye Nezareti'ne talepte bulunulmuştur. Rus profesör, İstanbul'da kurulan bu okulun müdürlüğü görevini yürütürken Osmanlı coğrafyasının pek çok bölgesine eski eserleri araştırmak için seyahatlerde bulunmuştur. Yine böyle bir gezi için bu defa güzergahı üzerinde bulunan şehirler arasında yer alan Sinop'u da gezebilmek adına böyle bir talepte bulunmuştur. Bu konuda kendisine izin verilmiş olsa da gitmiş olduğu yerlerde hal ve hareketlerinin gözlem altında tutulması noktasında ilgili vilayetlere derhal haber verilmiş, uygunsuz bir hareketinin olması durumunda ise hemen bilgi verilmesi istenilmiştir.⁸⁷

Osmanlı Devleti yöneticilerinin ülkedeki asayiş ve huzur ortamını koruyabilmek ve olası bir karışıklığa meydan verilmemesi adına bu tarz seyahat amacıyla gelen ecnebilere karşı ihtiyatlı yaklaştığı açıkça görülebilmektedir. İlgili sefaretten seyahat amacıyla izin belgelerini alan kişilerin gittikleri yerlerde farklı konularla ilgilendikleri yapılan tahkikatlar neticesinde tespit edilmiştir. Sinop taraflarında bu konuda yaşanan bir diğer olay da yine Rus tebaasından bir kaptan ve taifesinin kayıklarla Sinop ve Gerze'ye gelerek buradan yük almak istemeleri üzerine kayıtlara geçmiştir. Bölgede kasaba ahalisinden bazı kişilerle temas kurmaları dikkat çektiği için Sinop Mutasarrıflığı tarafından bu durum ilgililere bildirilmiştir. Bu esnada Rusya'da yaşanan gelişmeler nedeniyle endişe duyulduğu ve o taraflara gidilemediği için alacakları malzemeler hakkında bir bilgi edinilemediği hususunda ne yapılması gerektiği sorulmuş, ticaret maksadıyla bölgeye gelmiş olmalarında bir sorun bulunmadığı bildirilmiştir. Ancak siyasi bir amaçları var ise o zaman müdahale edilmesi, kayıkçıların kimlikleri ve getirip götürdükleri malların cinsi gibi bilgilere ihtiyaç duyulduğu vilayete iletilmiştir.⁸⁸

Sinop'un bir başka Rus ziyaretçisi kadın gezgin Lydie Paschkoff olmuştur. Kendisi Sinop'a 1887/88 yıllarında gelmiş ve burada altı ay kadar kalarak bazı gözlemlerde bulunma imkânı yakalamıştır. Paschkoff'un aktardıklarına göre o dönemde Sinop'taki Rum Ortodoks kadınların büyüğü ve kendisini din adamlarına kabul ettirmiş Hacı Dudu isimli dul bir kadın bulunmaktadır. Bu kadından bahsetmesinin nedeni ise Ortodoks kilisesinin Hacı Dudu isimli kadının şahsi idaresi altına girmiş olmasıdır. Aynı zamanda Sinop'a gelerek yılın uzun bir dönemini orada geçiren Ortodoks metropolitinin Hacı

⁸⁷ BOA, DH. MKT 379/80, 16 Mayıs 1311 (28 Mayıs 1895); Rusların İstanbul'da kurmuş oldukları bu mektep çerçevesinde yapmış oldukları araştırmalar ve faaliyetler hakkında daha detaylı bilgi için bk: Fatih Ünal, *Ruslar Bizans'ın Peşinde, İstanbul Rus Arkeoloji Enstitüsü (1894-1914)*, İlgili Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2015.

⁸⁸ BOA, DH. KMS 53/64, 14 Haziran 1335 (14 Haziran 1919), 15 Haziran 1335 (15 Haziran 1919).

Dudu tarafından misafir edildiği de Lydie Paschkoff'un dikkatini çeken bir diğer önemli olaydır.⁸⁹

1896 yılında ise Batum Şehbenderliği'nden alınan bir telgraf Rusya imparatorunun validesinin iki Rus zırhlısıyla birlikte Sinop'a gitmek üzere yola çıktığını haber vermektedir. Sabaha karşı Batum'dan çıkan bu iki zırhlıya Sinop'a gitmeleri yönünde emir verildiği bildirilmiş ve bu konuda Hariciye Nezareti'nden Sinop'a bilgi aktarılmıştır. Fakat Rus imparatorunun validesinin Sinop'a çıkıp çıkmadığı hususunda bir neticeye ulaşmak mümkün olamamıştır.⁹⁰

Sonuç

Sinop çok eski zamanlardan itibaren korunaklı limanıyla Karadeniz'de sefer ve ticaret yapan gemiler ve devletler için önemli bir şehir olagelmıştır. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda uluslararası antlaşmalarla Karadeniz'in pek çok yabancı devletin gemileri için de açık bir hale gelmesi Sinop'un önemini daha da arttırmıştır. Karadeniz sahil kentlerine seyrüsefer yapan ticaret gemileri Sinop'a uğramakta aynı zamanda olumsuz hava şartlarından etkilenmemek için yine Sinop Limanı'na sığınmaktaydılar. Bu yüzyıllarda Karadeniz'de sefer yapan gemiler arasında Rusya bandıralı gemiler de bulunmaktaydı. Diğer taraftan Osmanlı-Rus ilişkileri çerçevesinde Rusların Karadeniz kentlerine olan ilgileri de bilinen bir gerçektir. Bu nedenle Ruslar XVIII. yüzyılın son çeyreğinde, Küçük Kaynarca Antlaşması ile elde etmiş oldukları ve *âmme-i mevâki* terimine istinaden Sinop'a konsolos atamışlardı. Sinop'a atanan ilk konsolos burada iyi bir şekilde karşılanmamış olsa da sonraki yıllarda ve hatta I. Dünya Savaşı yıllarına kadar Ruslar Sinop'ta konsolos bulundurmaya devam etmişlerdi. Konsolosların amacı buldukları yerlerde kendi tebaalarından olan kişilerin haklarını korumak ve tüccarlarının işlerine yardımcı olmak olsa da yerel idarecilerle, diğer devlet konsoloslarıyla ve yerel halkla yaşamış oldukları münasebetlerden tek amaçlarının bu olmadığı anlaşılmaktadır. Konsoloslar, Sinop'ta yaşayan özellikle Rumlar üzerinde bir hakimiyet kurma ve onları Rus tabiiyetine geçmeye ikna etme gibi birtakım işlerle de meşgul olmuşlardır. Bu anlamda onlara karşılıksız olarak pasaport dağıtmışlar, bazen de kanunsuz bir şekilde Rusya'ya firar etmelerine yardımcı olmuşlardır. Diğer taraftan Ruslar, Sinop'ta bir rasathane kurma çabası içerisine de girmişlerdir. Kurmayı istedikleri bu rasathane vasıtasıyla hava durumunu tespit ederek Petersburg'daki rasathaneye bilgi vermeyi amaçlamışlardır. Ancak buradaki çalışmaların neticelerini direkt olarak telgraf yoluyla kendi ülkelerine iletme amacıyla olmuşlardır. Aynı zamanda, Rus tabiiyetinden olan bazı kimselerin seyyah

⁸⁹ Cenk Demir, "Sinop'ta Rum Cemaati'nin 19. Yüzyıldaki Sosyal Yapısı", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C: 14, S: 27, Güz 2019, s.131.

⁹⁰ BOA, HR.SYS 1366/82, 26 Eylül 1312 (8 Ekim 1896).; Y.A.HUS 361/5, 28 Eylül 1312 (10 Ekim 1896).

sıfatıyla şehirde incelemelerde buldukları, şehirdeki bazı mahalleri gezdikleri ve bu esnada Rus konsolosuyla da irtibatta oldukları bilinmektedir.

Sonuç olarak, uzun yıllar birbiriyle savaşmış, Karadeniz'e komşu iki devlet olan Osmanlı ve Rusya ilişkilerinin genel karakteristiğini Güney Karadeniz'in önemli liman kentlerinden biri olan Sinop özelinde de hissetmek mümkündür. Rusların yüzyıllardır hayalini kurdukları güneye inme projeleri, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın açmış olduğu yolda hızla ilerlemiş, antlaşmanın hemen ardından atanan konsolos ve konsolos vekilleri aracılığı ile uygulanmaya çalışılmıştır. Konsolosların Osmanlı tebaası olan kişiler üzerinde etki kurmak istemesi ve Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etme konusundaki ısrarları bu durumun birer kanıtı olarak görülebilmektedir.

KAYNAKLAR

1.Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (BOA)

BOA, A. AMD

BOA, A. MKT

BOA, A.MKT.NZD

BOA, A.MKT.UM

BOA, C.HR

BOA, DH. EUM. 5 ŞB

BOA, DH. EUM. ECB

BOA, DH. KMS

BOA, DH. MKT

BOA, DH. ŞFR

BOA, HR. HMS. İŞO

BOA, HR. MKT

BOA, HR. SYS

BOA, HR. TH

BOA, HR. TO

BOA, HR. UHM

BOA, İ. DH

BOA, İ. HR

BOA, İ.MMS

BOA, MV

BOA, Y.PRK. BŞK

BOA, Y.PRK.A

2. Salnameler

Kastamonu Vilayet Salnamesi, H.1299 (M.1882).

3. Kitap ve Makaleler

Ahmet Cevdet Paşa, *Târih-i Cevdet*, C: I-III, Haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

AYDÜZ, Salim, “Kandilli Rasathanesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: 24, İstanbul 2001, ss.301-303.

BATMAZ, Şakir, “Osmanlı Devleti’nde Bir Merasim Kaidesi Olarak Topla Selamlama (1800-1919)”, *Bilimname*, XII, 2007/1, ss.187-199.

BAY, Abdullah, Güney Karadeniz’de Yeni Rus Politikası: Sinop’ta Rus Konsolosluğunun Açılması”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop’ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C: I, Sinop Üniversitesi Yayınları, Sinop 2018, ss.47-60.

BEYDİLLİ, Kemal, “Küçük Kaynarca Antlaşması”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: 26, Ankara 2002, ss.524-527.

BOSTAN, İdris “Rusya’nın Karadeniz’de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu (1700-1787)”, *Bellekten*, C: LIX, S: 225, Ağustos 1995, ss.353-393.

DAVISON, Roderic H. “‘Russian Skill and Turkish Imbecility’: The Treaty of Kuchuk Kainardji Reconsidered”, *Slavic Review*, Vol: 35, No: 3, Sep.,1976, pp. 463-483.

DAVISON, Roderic H., “The ‘Dosografa ’ Church in the Treaty of Küçük Kaynarca”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, Vol: 42, No: 1, 1979, pp. 46-52.

DEMİR, Cenk, “Sinop’ta Rum Cemaati’nin 19. Yüzyıldaki Sosyal Yapısı”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C: 14, S: 27, Güz 2019, ss.111-142.

DEMİR, Tanju, “Osmanlı Haberleşme Kurumunda Yabancı Uzmanlar ve Emil Locaine Efendi”, *Kebikeç*, S: 19, 2005, ss.35-53.

FETTAHOĞLU, Kübra, *Rasathane-i Âmire (1868-1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

GÜLER, İbrahim, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Sinop (İdari Taksimat ve Ekonomik Tarihi)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1992.

HEYD, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

İNALCIK, Halil, *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar IV*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016.

JUMABAYEWA, Sabina, *91/9 Numaralı Rusya Ahkâm Defterinin Transkripsiyon ve İncelenmesi*, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, 2016.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C: V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

KARAKULAK, Mesut, *Osmanlı Sularında Rus Vapurları Buharlı Çağında Rus Vapur ve Ticaret Kumpanyası (1856-1914)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020.

KIYARTUNÇ, Miray, *85/3 Numaralı Rusya Ahkam Defteri'nin Değerlendirme ve Transkripsiyonu*, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2013.

KÖSE, Osman, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

KURAT, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

KUZUCU, Serhat, Rusya "Ahidname Defterine Göre XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Rus Ticari İlişkilerinin Seyri" *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: 35, S: 59, Ankara 2016, ss.63-83.

MARANCI, Ahmet, *86/4 Numaralı Rusya Ahkâm Defterinin Transkripsiyonu ve İncelenmesi*, (Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, 2017.

SERBESTOĞLU, İbrahim, *Osmanlı Kimdir*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2014.

SERBESTOĞLU, İbrahim, "Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S: 29/Bahar 2011, ss.193-214.

STRABON, *Antik Anadolu Coğrafyası*, Çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.

Şimşek, Eyyup "18. Yüzyılın Sonunda Rusya'nın İskân Politikaları ve Osmanlı Rumlarının Rusya'ya Göçü", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C: 31, S: 2, s. 543-568.

ÜNAL, Fatih, *Ruslar Bizans'ın Peşinde, İstanbul Rus Arkeoloji Enstitüsü (1894-1914)*, İlgı Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2015.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Devrinde Sinop*, Fakülte Kitapevi, Isparta 2008.

VERNADSKY, George, *Rusya Tarihi*, Çev. Doğukan Mızrak-Egemen Ç. Mızrak, Selenge Yayınları, İstanbul 2015.

YILMAZ, Özgür "Fransız Belgelerine Göre 19. Yüzyılın Başlarında Güney Karadeniz Limanları", *Mavi Atlas*, C: 7, S: 1, 2019, ss.111-142.

YILMAZ, Özgür "Güney Karadeniz'de Yeni Fransız Politikası: Pascal Fourcade ve Sinop Konsolosluğu (1803-1809)", *Cahiers Balkaniques*, 42/2014, s. 13,27.

YILMAZ, Özgür "Trabzon'da Fransız Varlığı'nın İlk Dönemleri: Pierre Jarôme Duprè'nin Trabzon Konsolosluğu", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C: 11, S: 21, 2016, ss.87-120.